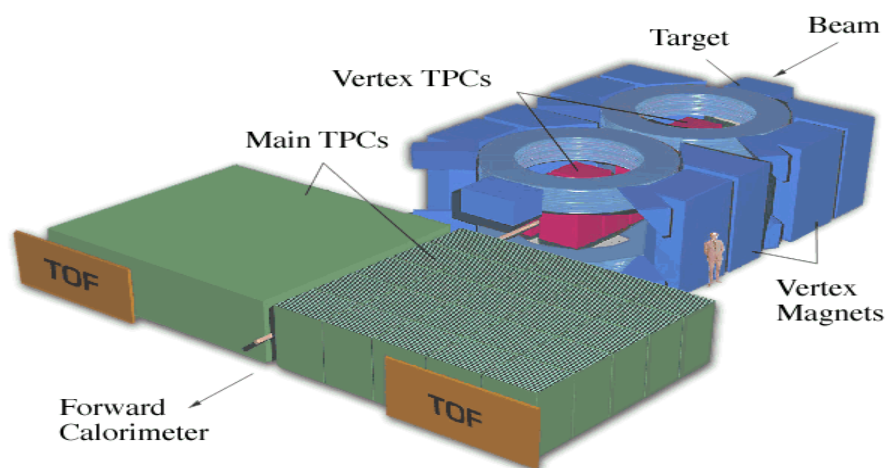

Raport Roczny Instytutu Fizyki

2002

Akademia Świętokrzyska
im. J. Kochanowskiego
w Kielcach

SPIS TREŚCI	Strona
Rok 2002 w Instytucie Fizyki AŚ	3
Struktura instytutu	4
Działalność naukowa	5
Zakład Fizyki Atomowej	5
Zakład Fizyki Jądrowej	11
Zakład Fizyki Doświadczalnej	16
Zakład Astrofizyki	20
Zakład Fizyki Teoretycznej	23
Zakład Dydaktyki Fizyki	27
Zakład Informatyki	29
Publikacje	30
Artykuły naukowe	30
Podręczniki i skrypty	33
Artykuły popularno-naukowe	33
Udział w konferencjach	34
Seminaria	39
Seminaria w instytucie	39
Seminaria poza instytutem	41
Wyjazdy zagraniczne	43
Adresy elektroniczne pracowników	44
Plakaty z konferencji	45

Instytut Fizyki
Akademia Świętokrzyska im. J Kochanowskiego
ul. Świętokrzyska 15
25-405 KIELCE
sekretariat: tel./fax +048-41-3626452
e-mail: ifiz@pu.kielce.pl
strona www: <http://www.pu.kielce.pl/fiz>

Rok w Instytucie Fizyki AŚ

W roku 2002 dużo się działo w naszym instytucie.

- Po dłuższym okresie przygotowań, uruchomiony został nowy kierunek studiów licencjackich - Informatyka, który już podczas pierwszego naboru cieszył wielkim zainteresowaniem - zgłosiło się blisko czterech kandydatów na jedno miejsce. Utworzony też został Zakład Informatyki.
- Pięciu naszych kolegów utworzyło grupę badawczą, która stała się członkiem międzynarodowego zespołu NA49, realizującego w Europejskim Centrum Badań Jądrowych (CERN) w Genewie eksperyment, w którym badane są zderzenia jąder atomowych rozpędzonych do wysokich energii.
- Troje naszych młodych pracowników Urszula Majewska, Małgorzata Wysocka-Kunisz i Janusz Krywult uzyskało stopień doktora. Jacek Semaniak zdał kolokwium habilitacyjne.
- Aldona Kubala-Kukuś otrzymała *Stypendium dla młodych naukowców* Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, a pięciu naszych kolegów otrzymało Nagrodę Rektora.
- Opublikowaliśmy 23 artykuły w czasopismach z tzw. listy filadelfijskiej.
- W instytucie realizowane były trzy granty KBN i jeden grant europejski.

Na dalszych stronach tego raportu przedstawiamy organizację i strukturę instytutu (według stanu na 31 grudnia 2002 roku), tematykę prowadzonych badań z krótkim opisem osiągniętych rezultatów. Jeśli przy tytule notatki znajduje się odsyłacz, powiedzmy, [7], oznacza to, że przedstawione wyniki zostały opublikowane w pracy nr 7 ze spisu publikacji na str. 31. Poza wspomnianym spisem publikacji raport wylicza nasze wystąpienia na konferencjach i na seminariach, informuje o seminariach w naszym instytucie, o naszych gościach i wyjazdach za granicę. Na końcu zebrane też zostały kopie plakatów prezentowanych na konferencjach.

STRUKTURA INSTYTUTU

Dyrekcja

Dr hab. Marek Pajek - dyrektor

Dr hab. Jacek Semaniak - wicedyrektor ds. dydaktycznych

Prof. dr hab. Stanisław Mrówczyński - wicedyrektor ds. naukowych

Rada Instytutu

Mgr D. Banaś, dr E. Braziewicz, dr hab. J. Braziewicz, mgr A. Drogosz,
prof. dr hab. inż. A. Dziech, dr hab. S. Chojnacki, dr K. Dworecki, dr hab. P. Flin,
prof. dr hab. M. Kargol, prof. dr hab. St. Mrówczyński, dr hab. A. Okopińska,
dr hab. M. Pajek, dr I. Pardyka, dr hab. J. Semaniak, dr hab. Z. Włodarczyk

Zakłady Instytutu:

1. Zakład Fizyki Atomowej
2. Zakład Fizyki Jądrowej
3. Zakład Fizyki Doświadczalnej
4. Zakład Astrofizyki
5. Zakład Fizyki Teoretycznej
6. Zakład Dydaktyki Fizyki
7. Zakład Informatyki

Sekretariat: mgr J. Skowrońska

ZAKŁAD FIZYKI ATOMOWEJ

Skład osobowy

Dr hab. Marek Pajek – kierownik zakładu,
dr hab. Janusz Braziewicz, dr hab. Sławomir Chojnacki, dr Dariusz Banaś,
dr Urszula Majewska, mgr Marcin Czarnota, mgr Aldona Kubala-Kukuś,
mgr Józef Antosik, mgr Marek Detka, mgr inż. Ewa Kacak

Tematyka badawcza

Działalność naukowa zakładu dotyczy (1) fizyki zderzeń atomowych oraz (2) zastosowań spektroskopii rentgenowskiej w badaniu koncentracji pierwiastków śladowych.

1) Eksperymenty z zakresu fizyki zderzeń atomowych dotyczą głównie badania dynamiki procesu jonizacji wewnętrznych powłok atomowych, w tym jonizacji wielokrotnej, w zderzeniach ciężkich jonów o energiach 0.1-10 MeV/n z atomami. Obserwowane jest wzbudzone promieniowanie rentgenowskie serii K-, L i M z wykorzystaniem metod spektroskopii rentgenowskiej (detektory półprzewodnikowe oraz spektrometry krystaliczne). Eksperymenty takie są wykonywane na wiązkach różnych akceleratorów, głównie we współpracy z Uniwersytetem w Erlangen w Niemczech (tandem), Instytutem Paula Scherrera (PSI) w Szwajcarii (cyklotron Philipsa) oraz Środowiskowym Laboratorium Ciężkich Jonów Uniwersytetu Warszawskiego (cyklotron U200). Drugą tematyką badawczą z zakresu zderzeń atomowych jest badanie procesów rekombinacji jonów atomowych w wysokich stanach ładunkowych. Badanymi procesami są tu: rekombinacja radiacyjna (RR), rekombinacja dwuelektronowa (DR), rekombinacja trójciałowa (TBR). Eksperymenty rekombinacyjne są prowadzone we współpracy z Laboratorium Manne Siegbahna Uniwersytetu w Sztokholmie przy wykorzystaniu pierścienia akumulacyjnego CRYRING oraz pierścienia ESR w GSI, w Darmstadt.

2) Badania aplikacyjne z zakresu spektroskopii rentgenowskiej bazują na posiadanej lampie rentgenowskiej wraz z dodatkową aparaturą umożliwiającą stosowanie rentgenowskiej analizy fluorescencyjnej (XRF) oraz rentgenowskiej analizy fluorescencyjnej z całkowitym odbiciem zewnętrznym (TRXRF). Metody te pozwalają określać koncentrację pierwiastków śladowych na poziomie ppm-ppb, głównie dla celów medycznych i ekologicznych. Badania te prowadzone są we współpracy ze Świętokrzyskim Centrum Onkologii w Kielcach.

Zakład dysponuje następującą aparaturą:

Lampa rentgenowska (Siemens 3 kW, 60 kV), detektory promieniowania X Si(Li) (Canberra), spektrometr niskotłowy promieniowania γ Ge(Li), układ mikrowiązki promieniowania X

Zakład współpracuje z następującymi ośrodkami:

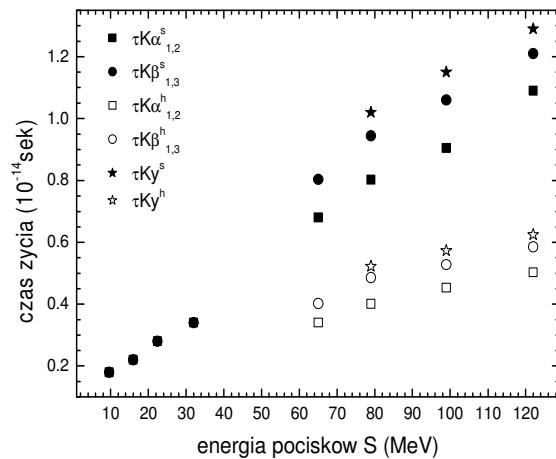
Instytut Problemów Jądrowych w Świerku
Środowiskowe Laboratorium Ciężkich Jonów Uniwersytetu Warszawskiego w Warszawie
Świętokrzyskie Centrum Onkologii w Kielcach
Uniwersytet w Erlangen, Niemcy
Instytut Ciężkich Jonów (GSI), Darmstadt, Niemcy
Uniwersytet w Sztokholmie, Szwecja
Laboratorium Manne Siegbahna, Sztokholm, Szwecja
Uniwersytet we Fribourgu i Uniwersytet w Basel, Szwajcaria
Instytut Paula Scherrera (PSI) w Villigen, Szwajcaria
Uniwersytet w Kyoto i Uniwersytet w Miyazaki, Japonia

Dynamika procesów zachodzących w pociskach siarki o energiach 9.6 - 122 MeV penetrujących tarcze węglowe [5]

*J. Braziewicz, S. Chojnacki, I. Fijał¹, M. Jaskóła¹, A. Korman¹, W. Kretschmer²
U. Majewska, M. Polasik³ i K. Słabkowska³*

Jon szybko poruszający się w tarczy ciała stałego podlega wskutek oddziaływania z atomami tarczy wielu procesom - jonizacji zewnętrznych i wewnętrznych powłok atomowych, przeniesieniu elektronów na wyższe poziomy energetyczne, wychwyty elektronów z atomów ośrodka, bezpromienistej i promienistej deekscytacji. Emitowane przez taki jon charakterystyczne promieniowanie rentgenowskie niesie informację o owych procesach i o stopniu jonizacji jego powłok atomowych.

W eksperymentach przeprowadzonych w Instytucie Fizyki Uniwersytetu Erlangen-Nurnberg w Niemczech i Środowiskowym Laboratorium Ciężkich Jonów w Warszawie użyto jonów siarki S^{q+} ($q^+ = 4^+, 6^+, 7^+, 13^+ \text{ i } 14^+$) o energiach 9.6, 16, 22.4, 32, 65, 79, 99 i 122 MeV, którymi bombardowano tarcze węglowe o grubości 15-210 $\mu\text{g}/\text{cm}^2$. Za pomocą detektora półprzewodnikowego Si(Li) zarejestrowano widma charakterystycznego promieniowania X serii K siarki, w których rejestrowano i analizowano linie satelitarne $K\alpha^s_{1,2}$ i $K\beta^s_{1,3}$ oraz linie hipersatelitarne $K\alpha^h_{1,2}$ i $K\beta^h_{1,3}$ (dla energii jonów siarki od 32 MeV), będące wynikiem nałożenia przejść elektronowych typu $1s^{-1} \rightarrow 2p^{-1}$ i $1s^{-1} \rightarrow 3p^{-1}$ oraz $1s^{-2} \rightarrow 1s^{-1}2p^{-1}$ i $1s^{-2} \rightarrow 1s^{-1}2p^{-1}$. Dla energii pocisków 79, 99 i 122 MeV zaobserwowano linię Ky^h , odpowiadającą przejściu typu $1s^{-2} \rightarrow 1s^{-1}4p^{-1}$ i $1s^{-2} \rightarrow 1s^{-1}5p^{-1}$. Na podstawie intensywności zmierzonych linii określono przekroje czynne na produkcję promieniowania charakterystycznego X i przeanalizowano je w funkcji grubości tarczy. Wyniki tej analizy pozwoliły określić przekroje czynne na: i) produkcję jedno i dwuziurów konfiguracji elektronowych w powłoce K jonu S, ii) deekscytację tych dziur poprzez promieniste i bezpromieniste przejścia elektronowe z powłok zewnętrznych, iii) wychwyty elektronu tarczy. Stwierdzono, że w procesie tworzenia dziur w powłoce K istotną rolę pełnią procesy wzbudzenia elektronów z powłoki K pocisków do ich wyższych powłok, w szczególności L i M, oraz że w procesie deekscytacji dziur powłoki K ważny udział ma wychwyty elektronów, które nie są związane z atomami tarczy węglowej. Wykazano, że jony siarki poruszające się w tarczy ciała stałego mają elektrony na podpowłokach 4p i 5p, czyli na podpowłokach, które w obojętnym atomie siarki nie są obsadzone. Oszacowano też średnie czasy życia dziur w powłoce K jonu siarki ze względu na przejścia satelitarne $K\alpha^s_{1,2}$ i $K\beta^s_{1,3}$ i hipersatelitarne $K\alpha^h_{1,2}$ i $K\beta^h_{1,3}$ (patrz rys.).

Czasy życia dziury w powłoce K ze względu na przejścia satelitarne i hipersatelitarne odpowiadające serii K promieniowania rentgenowskiego siarki.

¹Instytut Problemów Jądrowych, Świerk

²Uniwersytet Erlangen-Nurnberg, Niemcy

³Wydział Chemii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń

Koncentracja pierwiastków śladowych a stopień rozwoju zdegenerowanych komórek rakowych człowieka

J. Braziewicz, St. Gózdź¹, M. Kucharzewski² i U. Majewska

Niektóre pierwiastki w organizmie człowieka odgrywają istotną rolę w procesach kancerogennych, chroniąc go przed rakowaceniem lub przeciwnie, przyspieszają te procesy. Celem badań jest znalezienie korelacji pomiędzy zawartością pierwiastków w różnego rodzaju tkankach człowieka (surowica, krew, tkanki organów) a stopniem zdegenerowania komórek rakowych u chorego pacjenta. Badaniom poddane zostały: krew i tkanki tarczycy pobrane od pacjentów z różnymi rodzajami chorób tarczycy (wole guzkowe tarczycy, rak tarczycy, choroba Basedowa) oraz tkanki jelita od pacjentów z nowotworem jelita (rak jelita grubego oraz polipy okrężnicy i odbytu). W próbkach tych określono zawartość miedzi, cynku i selenu. Otrzymane wyniki poddano analizie statystycznej za pomocą testów t-Studenta oraz Snedecor-Fischera. W przypadku analizy krwi rezultaty porównano z wartościami uzyskanymi na podstawie badań grupy kontrolnej składającej się z osób, u których nie stwierdzono chorób tarczycy i jelit.

Cynk uczestniczy w metabolizmie węglowodanów, tłuszczu, białek oraz syntezie i degradacji kwasów nukleinowych; jest też kofaktorem enzymu dysmutazy nadtlenkowej, która zapobiega zapoczątkowaniu i progresji nowotworów poprzez ochronę komórek przed substancjami, które powodują tworzenie wolnych rodników. Selen jest integralną częścią enzymu peroksydazy glutationowej, która odgrywa ważną rolę w ochronie tkanki przed oksydacyjnym utlenianiem. Stwierdzono statystycznie istotne różnice w koncentracji Cu we krwi u pacjentów z chorobami tarczycy: najwyższą zawartość Cu zaobserwowano w przypadku raka tarczycy ($2.02 \pm 0.23 \mu\text{g/g}$), a najniższą w grupie pacjentów z chorobą Basedowa ($1.17 \pm 0.19 \mu\text{g/g}$). We wszystkich trzech chorobach poziom Cu był wyższy niż we krwi osób zdrowych ($0.73 \pm 0.06 \mu\text{g/g}$). Analiza tkanek tarczycy wykazała najwyższą zawartość Cu w przypadku wola guzkowego tarczycy, a najniższą, podobnie jak we krwi, w grupie pacjentów z chorobą Basedowa. Statystyczną różnicę pomiędzy zawartością Zn we krwi znaleziono porównując przypadki: rak tarczycy - choroba Basedowa oraz rak tarczycy - grupa kontrolna. Nie została stwierdzona różnica pomiędzy przypadkiem raka tarczycy a wolem guzkowym tarczycy. W przypadku tkanki tarczycy koncentracje Zn w chorobie Basedowa i wole tarczycy są statystycznie różne od koncentracji cynku w raku tarczycy na poziomie ufności 99.95%. Zauważono interesującą zależność: w przypadku choroby Basedowa koncentracja Zn jest najwyższa w tkance tarczycy, a najniższa we krwi, natomiast w przypadku raka tarczycy jest odwrotnie: we krwi maksymalna, w tkance tarczycy minimalna. Statystycznie różne koncentracje Se we krwi stwierdzono w grupach: „choroba Basedowa” ($0.48 \pm 0.07 \mu\text{g/g}$) a „rak tarczycy” ($0.57 \pm 0.10 \mu\text{g/g}$) oraz „choroba Basedowa” a „wole guzkowe” ($0.60 \pm 0.06 \mu\text{g/g}$), a w przypadku tkanki tarczycy statystyczne różnice znaleziono pomiędzy grupami: „choroba Basedowa” ($1.47 \pm 0.38 \mu\text{g/g}$) a „rak tarczycy” ($0.88 \pm 0.11 \mu\text{g/g}$) oraz „rak tarczycy” a „wole guzkowe” ($1.48 \pm 0.34 \mu\text{g/g}$).

Uzyskane rezultaty sugerują, że cynk i miedź mogą stać się markerem chorób tarczycy. Stwierdzone najniższe stężenie selenu w raku tarczycy potwierdza ochronną rolę tego pierwiastka, polegającą na wiązaniu go przez białko tarczycy

¹Świętokrzyskie Centrum Onkologii w Kielcach

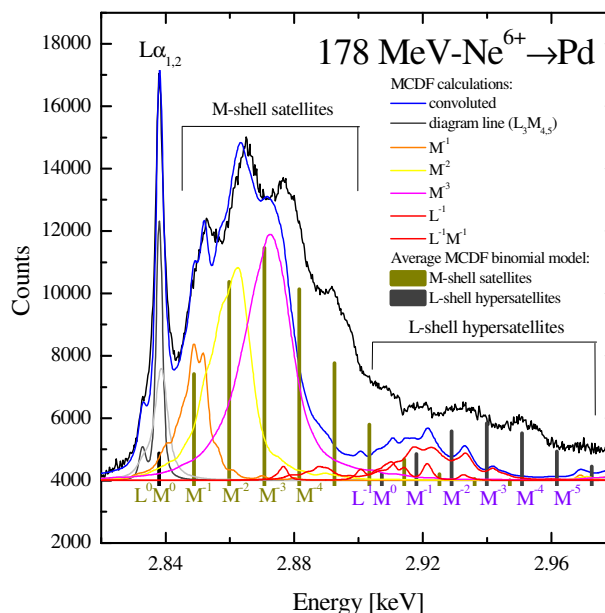
²Śląska Akademia Medyczna w Bytomiu

Analiza struktury satelitarnej promieniowania X serii L i M wzbudzonego w zderzeniach jonów O i Ne z atomami

M. Czarnota, M. Pajek, D. Banaś, D. Chmielewska¹, J. Rzadkiewicz¹,
Z. Sujkowski¹, M. Polasik², J.-Cl. Dousse³, M. Berset³, Y.-P. Maillard³,
P.-A. Raboud³, O. Mauron³ i J. Hoszowska⁴

Promieniowanie rentgenowskie emitowane w zderzeniach ciężkich jonów z atomami niesie informacje o wielokrotnej jonizacji zewnętrznych powłok atomowych (L, M, N i O), bowiem energia przejść rentgenowskich zależy od konfiguracji elektronowej w momencie emisji promieniowania rentgenowskiego, czyli od ilości „dziur” w powłokach atomowych. Emitowane w takich warunkach promieniowanie X tworzy strukturę satelitarną, która odpowiada możliwym konfiguracjom elektronowym w zjonizowanym atomie.

Analizowane były widma promieniowania X zmierzone z wykorzystaniem krystalicznego spektrometru refleksyjnego Von Hamosa zainstalowanego na wiązce jonów cyklotronu Philipsa w Instytucie Paula Scherrera w Villigen w Szwajcarii. Zastosowany spektrometr umożliwił uzyskanie wysokiej zdolności rozdzielczej (około 1 eV dla energii 3 keV). Zmierzono widma serii L dla Zr, Mo i Pd oraz serii M dla Th. Analiza widm opierała się na porównywaniu zmierzonych widm z widmami teoretycznymi otrzymanymi na podstawie wielokonfiguracyjnych, relatywistycznych obliczeń Diraca-Focka (MCDF). Przy opracowywaniu wyników pomiarów przyjęto założenie, że intensywności linii satelitarnych w widmie podlegają rozkładowi dwumianowemu. Ze względu na bardzo złożony charakter obliczeń strukturalnych MCDF, przeprowadzono analizę, wykorzystującą obliczenia MCDF dla konfiguracji zawierających do trzech dziur. Stwierdzono, bardzo dobrą zgodność widm zmierzonych z teoretycznymi w tym obszarze. Dla pełnego odtworzenia struktury satelitarnej zmierzonych widm potrzebne są jednak dalsze obliczenia MCDF dla konfiguracji z czterema i więcej dziurami.

Zmierzone widmo linii $L\alpha_{1,2}$ palladu z widoczną strukturą satelitarną oraz hipersatelitarną wraz z teoretycznym rozkładem intensywności linii satelitarnych uzyskanym w oparciu o model dwumianowy (słupki) oraz strukturą wynikającą z obliczeń MCDF.

Badania prowadzone były we współpracy z Instytutem Problemów Jądrowych w Świerku, Uniwersytetem im. M. Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytetem we Fryburgu i Instytutem Paula Scherrera (PSI) w Villigen w Szwajcarii.

¹Instytut Problemów Jądrowych, Świerk

²Uniwersytet M. Kopernika, Toruń

³Uniwersytet we Fryburgu, Szwajcaria

⁴European Synchrotron Radiation Facility (ESRF), Grenoble, Francja

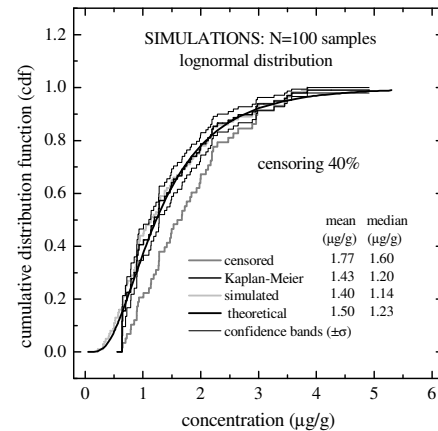

Cenzurowanie w rentgenowskiej analizie fluorescencyjnej

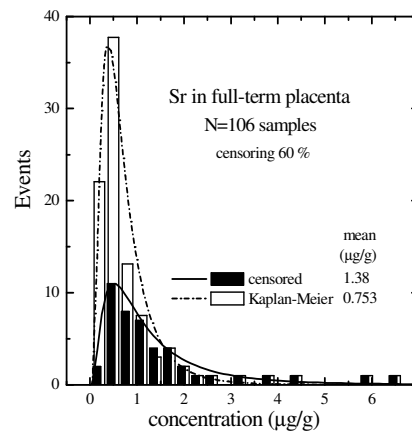
A. Kubala-Kukuś, J. Braziewicz i M. Pajek

Prowadzone badania dotyczyły zastosowań spektroskopii rentgenowskiej w badaniu rozkładów koncentracji pierwiastków śladowych w różnorodnych materiałach biomedycznych. Badania te mają charakter interdyscyplinarny, dotyczą zagadnień z pogranicza fizyki, medycyny i ochrony środowiska. W pomiarach koncentracji pierwiastków śladowych wykorzystuje się rentgenowską analizę fluorescencyjną (XRF) oraz rentgenowską analizę fluorescencyjną z całkowitym odbiciem wiązki padającej (TXRF). Celem tych badań jest poznanie natury rozkładów koncentracji pierwiastków śladowych, a także odtwarzanie rozkładów koncentracji w przypadkach kiedy koncentracja nie jest wyznaczana bezpośrednio w pomiarze, ze względu na wartość koncentracji poniżej progu wykrywalności metody.

W ostatnio prowadzonych badaniach zostało pokazane, że pomiary koncentracji pierwiastków śladowych w przypadku wartości koncentracji poniżej progu detekcji stanowią przykład losowego lewostronnego cenzurowania. Znane metody estymowania dystrybuanty dla danych losowo prawostronnie cenzurowanych (estymatory Kaplana-Meiera oraz Nelsona-Aalena) zostały odpowiednio zmodyfikowane dla danych cenzurowanych lewostronnie. Dokładność tych estymatorów (~5%) została sprawdzona w przeprowadzonych symulacjach Monte Carlo, obejmujących rozkłady log-normalne i log-stabilne (opisujące rozkłady koncentracji pierwiastków w materiałach biomedycznych) dla różnych liczebności próbek a także różnych poziomów cenzurowania (Rys. 1). Symulacje potwierdziły użyteczność omawianych estymatorów w analizie danych cenzurowanych. Rezultaty powyższe zostały następnie wykorzystane praktycznie do odtwarzania cenzurowanych rozkładów koncentracji pierwiastków śladowych w materiałach biomedycznych, badanych metodą rentgenowskiej analizy fluorescencyjnej (Rys. 2). Dyskutowane estymatory umożliwiły również statystyczną interpretację metody rekonstrukcji cenzurowanych rozkładów koncentracji, która ta metoda została opracowana w sposób niezależny, bez poprzedniego wprowadzania koncepcji cenzurowania. Opracowano statystycznie poprawne metod porównywania cenzurowanych rozkładów koncentracji pierwiastków śladowych (log-rank test), co ma szczególne znaczenie dla porównywania koncentracji pierwiastków śladowych w różnych populacjach. W realizowanych badaniach rozwinięto również metody statystyczne umożliwiające testowanie statystyczne rozkładów log-stabilnych (z koniecznymi symulacjami Monte Carlo)

Rys.1 Cenzurowany rozkład koncentracji dla N=100 próbek, symulowany z rozkładu log-normalnego, dla 40% poziomu cenzurowania. Przedstawiano dystrybuanty rozkładów: teoretycznego, symulowanego, cenzurowanego i odtworzonego przy użyciu estymatora Kaplana-Meiera.

Rys.2 Cenzurowany rozkład koncentracji strontu (Sr) w próbkach łożysk porównany z rozkładem odtworzonym przy użyciu estymatora Kaplana-Meiera. Podano średnie wartości koncentracji.

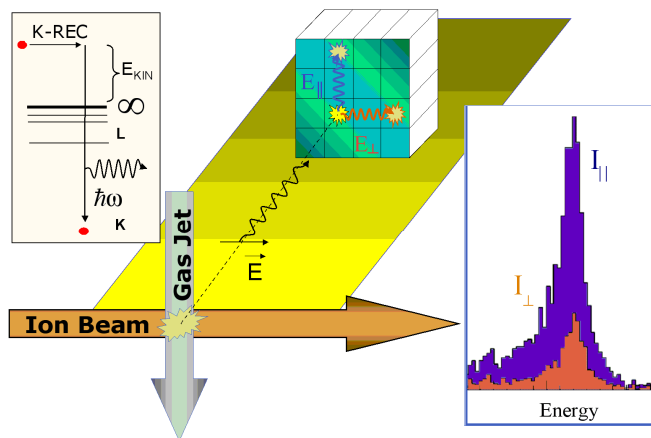
Pomiar polaryzacji promieniowania rentgenowskiego emitowanego w relatywistycznych zderzeniach ciężkich jonów z atomami

D. Banaś

W zderzeniach ciężkich, całkowicie obdartych lub kilku-elektronowych jonów z lekkimi atomami dominującym procesem prowadzącym do emisji promieniowania rentgenowskiego jest wychwyt quasi-swobodnego elektronu tarczy do niezapełnionego stanu związanego pocisku czyli tzw. radiacyjny wychwyt elektronu (REC). Przeprowadzone dotychczas eksperymenty pokazały, że całkowity przekrój czynny na emisję REC maleje silnie z energią jonów, a intensywność emitowanego promieniowania zależy od kąta emisji. Ponadto, zgodnie z przewidywaniami teoretycznymi, promieniowanie emitowane w procesie radiacyjnego wychwytu elektronu powinno być spolaryzowane liniowo, a jego polaryzacja silnie zależy od energii jonów oraz kąta rejestracji.

W roku 2002 w GSI w Darmstadt został przeprowadzony pierwszy eksperyment na wiązce z pierścienia akumulacyjnego ESR, którego celem był pomiar stopnia polaryzacji promieniowania K-REC emitowanego w zderzeniu ciężkich, całkowicie obdartych jonów uranu o energii 400MeV/u z atomami azotu. W pomiarach wykorzystano fakt, że zgodnie z formułą Kleina-Nishiny, przez pomiar kąta rozproszenia fotonu w wyniku efektu Comptona można określić jego początkową polaryzację. Przy prędkościach relatywistycznych energia promieniowania emitowanego w procesie wychwytu elektronu do powłoki K (K-REC) w układzie laboratoryjnym mieści się zazwyczaj w zakresie od 50 do 500 keV, a więc efekt Comptona jest dominującym procesem zachodzącym w detektorze.

Do pomiaru wykorzystano pozycyjnie czuły segmentowy (4x4) detektor germanowy zamontowany pod kątem 90° w stosunku do kierunku wiązki (patrz rysunek). Tego typu detektor umożliwia określenie stopnia polaryzacji przez pomiar koincydencji między dwoma dowolnymi segmentami detektora, a tym samym wyznaczenie kąta rozproszenia fotonu. Pierwszy z segmentów mierzy energię elektronu Comptona, drugi natomiast energię rozproszonego fotonu. Fakt, że energia zdeponowana przez elektron jest zawsze mniejsza od energii fotonu pozwala jednoznacznie zidentyfikować segment, w którym nastąpiło rozproszenie. Analizując wszystkie możliwe kombinacje pikseli można precyzyjnie określić polaryzację mierzonych fotonów.

Na rysunku pokazano wstępne wyniki przeprowadzonego eksperymentu. Porównano zmierzoną intensywność promieniowania rozproszonego prostopadle i równoległe do osi wiązki. Wyniki jednoznacznie pokazują, że emitowane w procesie K-REC promieniowanie jest silnie spolaryzowane w płaszczyźnie reakcji.

ZAKŁAD FIZYKI JĄDROWEJ

Skład osobowy

Dr hab. Zbigniew Włodarczyk – kierownik zakładu,
dr Grzegorz Stefanek, mgr Maciej Rybczyński

Tematyka badawcza

Działalność naukowa zakładu dotyczy (1) zderzeń jąder atomowych przy wysokich energiach oraz (2) promieniowania kosmicznego.

1) Prowadzone są eksperymentalne badania zderzeń relatywistycznych jąder atomowych w ramach realizowanego w Europejskim Centrum Badań Jądrowych (CERN) eksperymentu NA49. Analiza danych doświadczalnych koncentruje się na produkcji cząstek dziwnych, kolektywnym strumieniu cząstek oraz na problemie fluktuacji, szczególnie krotności. Kontynuowana jest jeszcze analiza danych z eksperymentu WA98. Przygotowywany jest również eksperymentu ALICE przy akceleratorze LHC w CERN. Prowadzone są prace teoretyczne polegające na modelowaniu zderzeń wysoko-energetycznych jąder atomowych.

2) Analizowane są dane eksperymentalne dotyczące szerokich lawin atmosferycznych (EAS), ich składu i rozkładów energii tworzących je cząstek. Konstruowane są modele teoretyczne takich lawin.

Zakład współpracuje z następującymi ośrodkami:

Instytut Problemów Jądrowych im. A. Sołtana, Warszawa

Instytut Fizyki Jądrowej im. H. Niewodniczańskiego, Kraków

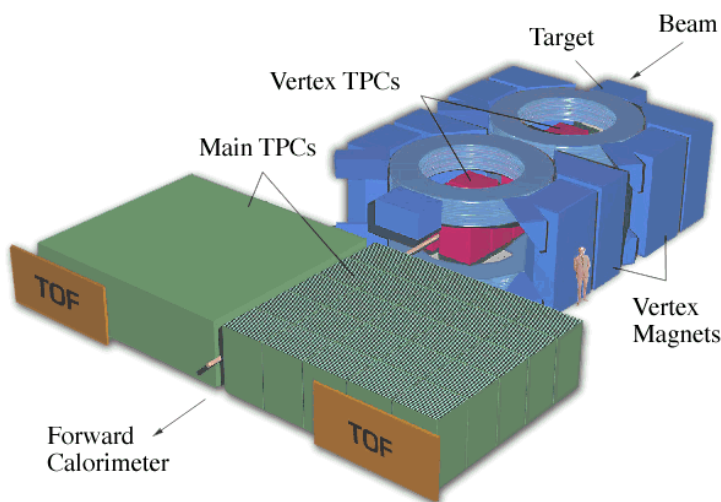
Europejskie Centrum Badań Jądrowych (CERN), Genewa, Szwajcaria

Instytut Fizyki Jądrowej Uniwersytetu im J. Goethego, Frankfurt nad Menem, Niemcy

Badanie zderzeń relatywistycznych jąder atomowych w eksperymencie NA49

R. Korus, St. Mrówczyński, M. Rybczyński, G. Stefanek i Z. Włodarczyk

Zderzenia relatywistycznych jąder atomowych stwarzają unikalną możliwość wytworzenia i badania własności silnie-oddziaływującej materii. Dotyczy to szczególnie plazmy kwarkowo-gluonowej - fazy, w której kwarki i gluony nie są uwięzione we wnętrzach hadronów, lecz poruszają się w całej objętości zajmowanej przez układ. Plazma kwarkowo-gluonowa powstaje we wczesnej fazie zderzenia, kiedy wytworzona w zderzeniu materia jest dostatecznie gęsta i gorąca. Później układ rozszerza się i stygnie, aż w pewnym momencie następuje hadronizacja tzn. kwarki i gluony sklejają się w hadrony, które ostatecznie są rejestrowane przez detektory cząstek. Zasadniczym celem całego programu eksperymentalnego zderzeń jąder atomowych jest określenie własności owej gęstej i gorącej materii na podstawie charakterystyk stanu końcowego zderzenia.

Układ eksperymentalny NA49

Układ eksperymentalny określany symbolem NA49 działa przy akceleratorze SPS w Europejskim Centrum Badań Jądrowych (CERN). Tworzy cały system detektorów, którego sercem są dwie duże oraz dwie mniejsze tzw. komory projekcji czasowej. Dwie mniejsze - komory wierzchołka - umieszczone są w polu magnetycznym, co umożliwia pomiar pędu cząstek. Układ, wyposażony także w liczniki czasu przelotu oraz kalorymetr umieszczony pod zerowym kątem rozpraszania, pozwala rejestrować cząstki, mierzyć ich pęd i częściowo je identyfikować w dużym obszarze przestrzeni fazowej.

Program badawczy zespołu realizującego eksperyment NA49 koncentrował się w ostatnich latach na pomiarach dużej liczby charakterystyk zderzeń Pb-Pb w szerokim zakresie energii padającego jądra od 20 do 160 GeV na nukleon. Zebrane dane, szczególnie te dotyczące krotności i produkcji cząstek dziwnych, pozwalają przypuszczać, że przy energii ok. 40 GeV na nukleon następuje jakościowa zmiana charakteru materii wytworzonej w zderzeniu, co może być interpretowane jako przejaw powstawania plazmy kwarkowo-gluonowej. Głównym celem obecnie prowadzonych prac jest weryfikacja tej hipotezy.

Nieekstensywna entropia informacyjna dla sieci stochastycznych

Z. Włodarczyk

Sieci stochastyczne znajdują zastosowanie do opisu złożonych układów występujących w wielu dyscyplinach współczesnej nauki, tak pozornie odległych jak biologia molekularna, socjologia, ekonomia i nauki komputerowe. Przykładowo, żywe organizmy tworzą olbrzymie sieci genetyczne, których węzłami są proteiny i połączenia reprezentują oddziaływania chemiczne pomiędzy nimi. Podobnie duża sieć jest tworzona przez układ nerwowy, którego węzłami są neurony połączone przez aksony. Sieci komputerowe (World-Wide Web), których wierzchołkami są dokumenty HTML połączone poprzez hiper-linki URL, wykazują porównywalnie złożoną topologię.

Analiza różnorodnych sieci stochastycznych wskazuje, że prawdopodobieństwo $P(k)$ połączenia węzła z k innymi węzłami opisywane jest potęgowym prawem $P(k) \propto k^{-\gamma}$. Potęgowy rozkład z uniwersalnym wykładnikiem $\gamma \cong 3$ jest z sukcesem stosowany od ponad pół wieku do opisu różnorodnych układów złożonych. Rozkład Pareto opisuje zamożność jednostek w ustabilizowanych systemach ekonomicznych, prawo Zipfa znalazło zastosowanie w lingwistyce (opisuje częstość występowania słów w tekście) a także opisuje rozkład cytowań prac naukowych.

Maksymalizacja nieekstensywnej entropii informacyjnej

$$S_q = -\left(1 - \sum P^q(k)\right)/(1-q)$$

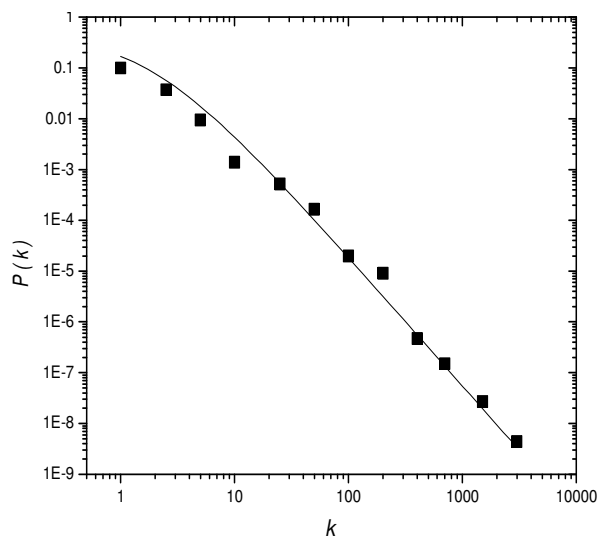
daje możliwość opisu rozkładów prawdopodobieństwa

$$P_q(k) \propto [1 - (1-q)k/\lambda]_{1-q}^q$$

liczby połączeń w sieci stochastycznej od rozkładu eksponencjalnego (dla $q=1$) do rozkładu potęgowego w granicznym przypadku (duże k) z wykładnikiem potęgi $\gamma = q/(q-1)$.

Dla parametru nieekstensywności $q=3/2$, prowadzącym do rozbieżności wariancji rozkładu $P(k)$, otrzymujemy wykładnik potęgi $\gamma=3$ obserwowany w analizie różnorodnych układów o złożonej topologii.

Nieekstensywność entropii informacyjnej, prowadząca w konsekwencji do bezskalowego potęgowego rozkładu $P(k)$ liczby połączeń w sieci, jest odzwierciedleniem faktu że nowy węzeł sieci preferuje połączenia z węzłem o największej liczbie połączeń. Duże sieci komunikacyjne lub infrastruktura połączeń internetowych są spektakularną realizacją tego mechanizmu.

Rozkład prawdopodobieństwa połączeń w sieci WWW (32579 węzłów). Obserwowany rozkład (pokazany punktami) porównano z rozkładem teoretycznym (linia ciągła) $P_q(k)$ dla parametru nieekstensywności $q = 1.65$ i wartości średniej $\langle k \rangle = \lambda q/(2-q) = 5.46$.

Nieekstensywność a rozkłady rapidity

M. Rybczyński

Do opisu procesów produkcji cząstek w zderzeniach wysokoenergetycznych często stosuje się metody klasycznej statystyki Boltzmana – Gibbsa (BG). Oddziaływaniom relatywistycznych cząstek towarzyszą różnego rodzaju długozasięgowe korelacje i fluktuacje, dlatego też, co pokazano ostatnio, do opisu tychże procesów powinno się raczej stosować metody statystyki nieekstensywnej, w której nowy parametr q opisuje odstępstwo od statystyki BG osiąganey w granicy $q \rightarrow 1$.

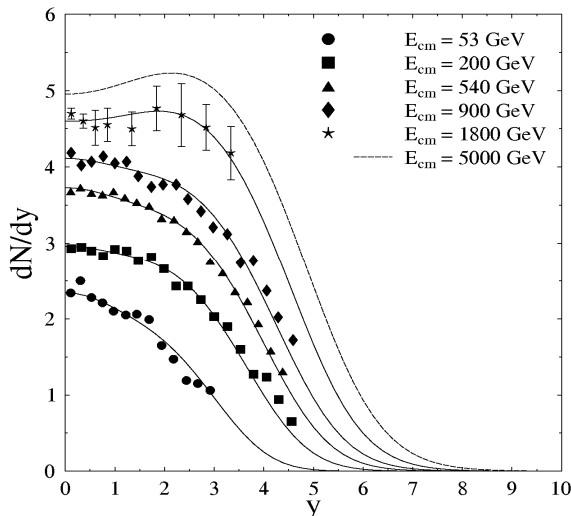
Rozkłady rapidity wtórnych cząstek stanowią ważną charakterystykę oddziaływania wysokoenergetycznego. Opisano rozkłady rapidity cząstek (głównie pionów) wyprodukowanych w oddziaływaniach proton – antyproton ($p\bar{p}$) w szerokim zakresie energii, używając modelu anomalnej dyfuzji dla podkreślenia nierównowagowego charakteru tego procesu. Proces hadronizacji przedstawiony jest jako dyfuzja cząstek wtórnych w przestrzeni rapidity opisywana równaniem Fokkera – Plancka (FP). Anomalna dyfuzja pojawia się w przypadku nieekstensywnym, kiedy $q \neq 1$. Nieliniowe równanie FP ma postać ($f = f(y, t)$, y - rapidity, t - czas, D - współczynnik dyfuzji, J - współczynnik dryfu):

$$\frac{\delta}{\delta t} f^\mu = \frac{\delta}{\delta y} \left\{ J(y) f^\mu + D \frac{\delta}{\delta y} f^\nu \right\} \quad (1)$$

Dla $q = \nu = 1$ otrzymujemy liniowe równanie FP, prowadzące do klasycznego przypadku statystyki BG. Nieliniowe równanie FP, otrzymujemy dla $\mu = 1$ oraz $\nu = 2 - q$, którego rozwiązaniem jest funkcja postaci:

$$f_q(y) = \left[1 - (1 - q) \frac{m_T}{T} \cosh(y - y_m) \right]^{\frac{1}{1-q}} \quad (2)$$

Na rysunku przedstawiono rozkłady rapidity wtórnych cząstek wyprodukowanych w zderzeniach $p\bar{p}$ opisane przy użyciu wyrażenia (2).

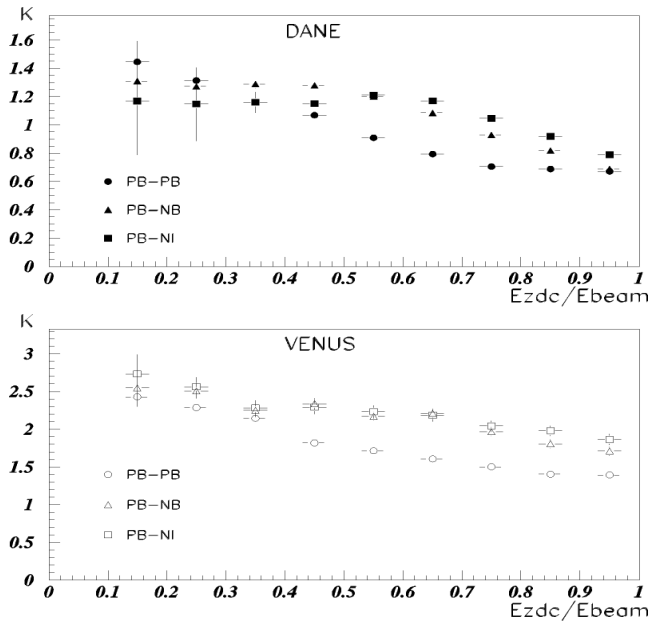
Rozkłady rapidity cząstek wtórnych wyprodukowanych w zderzeniach $p\bar{p}$ opisane przez wyrażenie (2). Najszerszy rozkład (przerwana linia bez punktów) pokazuje przewidywania modelu anomalnej dyfuzji dla zakresu energii dostępnego w przyszłości w akceleratorze LHC.

Badanie poziomu zderzeń wtórnych w reakcjach Pb-Pb, Pb-Nb i Pb-Ni przy energii 158 AGeV

G. Stefanek

Zderzenia relatywistycznych ciężkich jonów stwarzają unikalną szansę zbadania procesów zachodzących ekstremalnych warunkach wysokiej gęstości materii i energii. Od wielu lat kluczowym pytaniem jest, który z dwóch podstawowych modeli zachowania jąder podczas zderzenia (wewnętrzna kaskada czy zachowanie hydrodynamiczne) poprawnie opisuje dane eksperymentalne. Przewidywania modeli są istotnie różne. Model wewnętrznej kaskady przewiduje małe efekty kolektywne i znaczną przejrzystość jąder, modele zaś hydrodynamiczne dają silne efekty kolektywne i niemal zupełny brak przejrzystości. Zachowanie materii w centralnym obszarze zderzenia ma wpływ na krotności i rozkłady cząstek w obszarach rapidity, w których rejestrowane są produkty fragmentacji tarczy i pocisku. W modelowym opisie procesu fragmentacji przyjmuje się, że w wyniku wtórnych rozprośnień cząstek tworzy się kaskada wewnątrzjądrowa. Zderzenia wtórne mają znaczący wpływ na rozmiary źródła emisji, mierzone metodą natężeniową, i wartości przepływów kolektywnych, jak też modyfikują szereg sygnatur pochodzących od wczesnej fazy zderzenia.

W eksperymencie WA98 analizowano krotności oraz rozkłady rapidity, pseudo-rapidity i kąta polarnego θ protonów, wykorzystując detektor Plastic Ball. Spektrometr ten rejestruje mezony π , protony, deuterony i cięższe fragmenty w zakresie rapidity od -0.5 do 0.3 (w układzie laboratoryjnym), a zatem mierzy produkty fragmentacji tarczy. Wyniki porównywano z przewidywaniami modelu VENUS, wykorzystującego mechanizm tworzenia kaskady wewnątrzjądrowej. Krotności protonów w przypadkach doświadczalnych są niemal dwukrotnie wyższe niż te pochodzące z modelu VENUS. Również rozkłady rapidity i pseudo-rapidity w danych wykazują znaczące różnice w porównaniu z przewidywaniami modelu. Poziom zderzeń wtórnych określano poprzez współczynnik K , występujący w formule $dN/d\cos\theta = C * \exp(K*\cos\theta)$ dobrze opisującej rozkłady kąta polarnego protonów w obszarze fragmentacji tarczy. Zależność współczynnika K od centralności zderzenia wskazuje na decydujący wpływ geometrii zderzenia na wielkość kaskady tworzonej w jądrze tarczy i potwierdza, że poziom zderzeń wtórnych w modelu VENUS jest znacząco niższy niż w eksperymencie.

Zależność współczynnika K od centralności zderzenia, mierzonej stosunkiem E_{zdc}/E_{beam} ($E_{zdc}/E_{beam} = 0$ przypadki najbardziej centralne)

ZAKŁAD FIZYKI DOŚWIADCZALNEJ

Skład osobowy

Prof. dr hab. Marian Kargol - kierownik zakładu,
dr Grażyna Suchanek, dr Kazimierz Dworecki, dr Armin Kargol (urlop),
mgr Beata Ornal-Wąsik (urlop), mgr Sławomir Wąsik, inż. Adam Markowski.

Tematyka badawcza

Badania prowadzone w zakładzie dotyczą procesów transportu substancji w układach membranowych. Występują tu takie zjawiska jak: dyfuzja, grawidyfuzja, osmoza, grawiosmoza, odwrócona osmoza, konwekcja, unoszenie. Szczególne miejsce w tych poszukiwaniach, prowadzonych głównie przy zastosowaniu metod interferometrycznych, zajmuje badanie wpływu siły ciężenia na stan tzw. przymembranowych warstw dyfuzyjnych. Badane są zmiany właściwości transportowych membran na skutek implantacji jonów. Realizowane są też badania biofizyczne, dotyczące fizycznych podstaw wymuszania translacji wody w roślinach, zachodzącej na długich dystansach.

Zakład dysponuje następującą aparaturą:

Układ interferometryczny (interferometr Macha-Zehndera) do badań stężeń substancji transportowanej przez membranę; układ do pomiaru strumienia substancji przez membranę oraz określenia elektrycznych potencjałów membranowych.

Zakład współpracuje z następującymi ośrodkami:

Institute of Applied Physics, Miyazaki University, Japonia
Department of Physics, Tulane University, New Orleans, USA.

Eksperymentalne badania dyfuzji anomalnej w układach membranowych

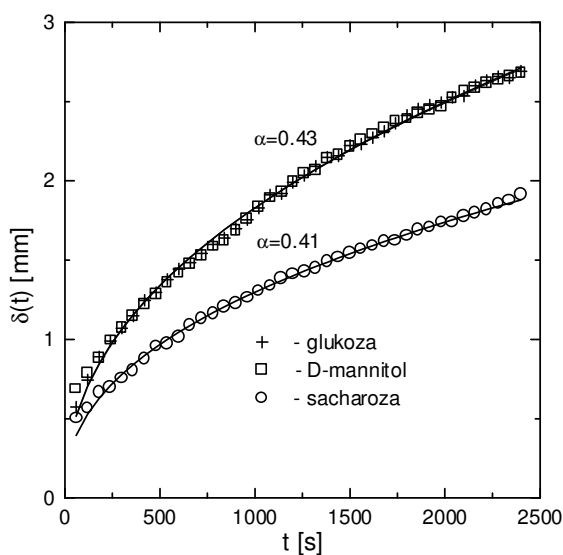
K. Dworecki i S. Wąsik

Zasadniczym procesem transportu substancji przez membrany jest dyfuzja. W celu określenia jej charakteru istotne jest zbadanie ewolucji tzw. stężeniowych warstw granicznych (SWG) oraz rozkładu stężeń w otoczeniu membrany tj. profili stężeniowych. Gdy grubość SWG rośnie wraz z czasem zgodnie z zależnością t^α , gdzie $\alpha=0,5$, mamy do czynienia z normalną dyfuzją gaussowską. Jeśli natomiast $\alpha \neq 0,5$ dyfuzja ma charakter anomalny. W przypadku, gdy $\alpha < 0,5$ jest to subdyfuzja, jeśli zaś $\alpha > 0,5$ – superdyfuzja. Transport subdyfuzyjny zachodzi między innymi w ośrodkach porowatych, natomiast z transportem superdyfuzyjnym spotykamy się najczęściej w układach z konwekcją naturalną bądź wymuszoną.

Dla zbadania ewolucji SWG i profili stężeniowych zastosowano metodę interferometrii laserowej. Badania dotyczyły dyfuzji w układzie membranowym składającym się z dwóch jednakowych kuwet szklanych przedzielonych horyzontalnie usytuowaną membraną polimerową. Jedna z kuwet była napełniana wodnymi roztworami D-mannitolu, sacharozy i glukozy w formie żelu, druga zaś – czystym żelem.

Na podstawie danych eksperymentalnych stwierdzono, że grubość SWG w badanym układzie membranowym rośnie w czasie zgodnie z zależnością $\delta(t) \sim t^\alpha$, gdzie $\alpha < 0,5$. Oznacza to, że dla zastosowanych roztworów transport substancji ma charakter subdyfuzyjny.

Przeprowadzone badania pozwalają lepiej zrozumieć mechanizmy transportu substancji w układach membranowych i posłużą do weryfikacji opisu teoretycznego procesów transportu w tych układach. Ponadto badania te potwierdzają przydatność metody interferometrycznej do określania struktury przestrzenno-czasowej stężeniowych warstw granicznych.

Grubość warstwy przymembranowej w funkcji czasu

O stosowalności termodynamicznych równań Kedem-Katchalsky'ego i mechanistycznych równań transportowych

M. Kargol, A. Kargol, G. Suchanek i M. Dobkowicz¹

Równania termodynamiczne Kedem-Katchalsky'ego (KK) były już od samego początku ich ogłoszenia (lata 50-te ubiegłego stulecia) szeroko stosowane do badań przenikania substancji przez błony biologiczne (a w tym przez błony komórkowe) oraz membrany sztuczne. Przy ich wykorzystaniu powstał ogromny materiał badawczy, dotyczący zwłaszcza przenikania substancji przez błony komórkowe. Równania te można zapisać:

$$J_v = L_p \Delta P - L_p \sigma \Delta \Pi \quad \text{oraz} \quad j_s = \omega \Delta \Pi + (1 - \sigma) \bar{C} J_v ,$$

gdzie J_v , j_s - strumienie, L_p , σ i ω - parametry, ΔP i $\Delta \Pi$ - różnice ciśnień (mechanicznych i osmotycznych), a $\bar{C} = 0.5(C_1 + C_2)$ - stężenie średnie.

Jednakże równania te stosują się wyłącznie do membran jednorodnych, są mało czytelne interpretacyjnie, a równanie na strumień j_s odniesione do porowatych membran niejednorodnych (a takimi są błony komórkowe) jawi się jako błędne. W związku z tym zostały przez M. Kargola i A. Kargola wyprowadzone i opublikowane w szeregu prac z lat 2000 - 2003 mechanistyczne równania transportowe:

$$J_{vM} = L_p \Delta P - L_p \sigma \Delta \Pi \quad \text{oraz} \quad j_{sM} = \omega_d \Delta \Pi + (1 - \sigma) \bar{C} L_p \Delta P ,$$

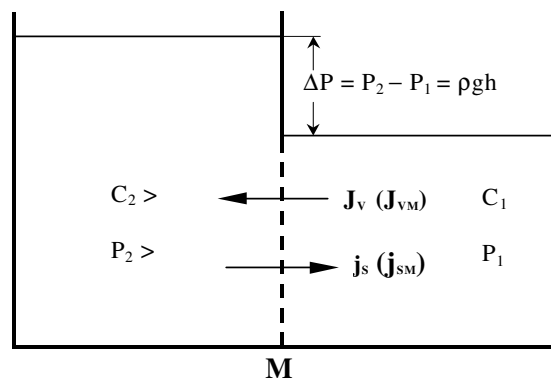
gdzie J_{vM} , j_{sM} - strumienie (objętościowy i strumień substancji rozpuszczonej).

Podane wyżej równania zostały zapisane adekwatnie do przedstawionego niżej układu membranowego. Równania mechanistyczne są w aspekcie fizycznym zupełnie klarowne i stosują się do dowolnych membran jednorodnych, a także do niejednorodnych membran porowatych.

W ramach prac badawczych przypadających na rok 2002 dokonano szerokiej analizy interpretacyjnej zarówno równań KK, jak też równań mechanistycznych. W rezultacie tego znaleziono następujące wzory transformacyjne:

$$\omega_d = (1 - \sigma) \bar{C} L_p \quad \text{oraz} \quad \omega = \omega_d (1 + \sigma) ,$$

które pozwalają na odpowiednie przeliczanie wyników uzyskanych na gruncie równań KK i ich reinterpretowanie z punktu widzenia mechanistycznych równań transportowych. Dzięki tym wzorom transformacyjnym można też poszukiwać takich cech równań KK i równań mechanistycznych, które świadczyłyby o ich wzajemnej ekwiwalentności. Można tu nawet powiedzieć, że aktualnie zaistniała sytuacja, w której badawczy materiał doświadczalny uzyskany z wykorzystaniem równań KK będzie mógł być bardziej wnikliwiej analizowany na gruncie mechanistycznych równań transportowych.

Układ membranowy

¹ Wydział Fizjoterapii Politechniki Opolskiej

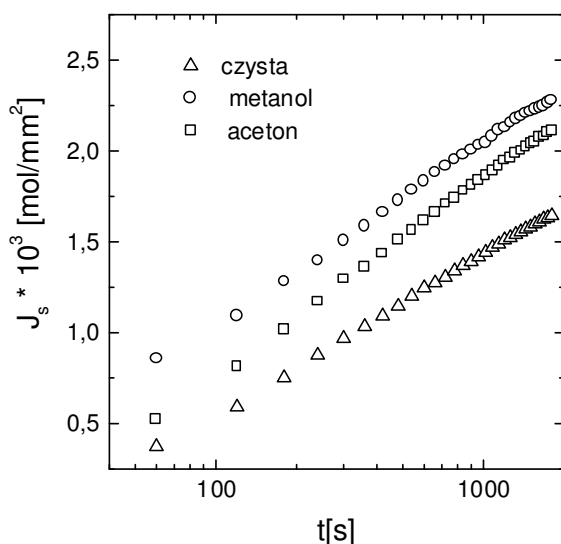
Modyfikacja własności transportowych membran polimerowych

K. Dworecki, T. Hasegawa¹ i S. Wąsik

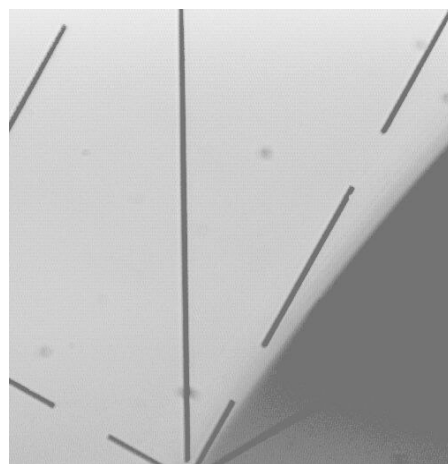
W ostatnich latach obserwuje się stale wzrastające zainteresowanie stosowaniem membran polimerowych w medycynie (dializa), ochronie środowiska (oczyszczanie wód), przemyśle (filtry przemysłowe) i technice (mikroelektronika). Wiele fizycznych, chemicznych i użytkowych właściwości materiałów polimerowych można zmieniać modyfikując je metodami radiacyjnymi lub chemicznymi.

W procesach transportu substancji przez membrany na równi z porowatością oraz rozkładem por istotne znaczenie ma zwilżalność. W przypadku membran hydrofobowych brak oddziaływań polimer-woda w porach membrany powoduje wzrost oddziaływań woda-woda. Prowadzi to do powstania „agregatów” wody w porach membrany, co utrudnia transport substancji. Dlatego przepuszczalność membran hydrofobowych można zmieniać przez modyfikację powierzchni polimeru. W tym też celu przeprowadzono modyfikację powierzchni próbek polipropylenowych (PP) takimi substancjami jak: metanol, etanol, kwas siarkowy i aceton. Modyfikowane w ten sposób folie propylenowe poddane zostały badaniom spektroskopowym: IR, UV-VIS i kąta zwilżania (dla wody) oraz współczynnika przepuszczalności dyfuzyjnej.

Wyniki badań kąta zwilżania membran polipropylenowych dla wody wskazują, że największe różnice tego kąta w stosunku do próbki niemodyfikowanej obserwuje się przy modyfikacji powierzchni PP metanolem (różnice te wynoszą 30%). Wyniki badań widm IR i UV-VIS wskazują jedynie na zmianę transmitancji tych widm. Natomiast wyniki badań przepuszczalności dyfuzyjnej membran modyfikowanych i niemodyfikowanych wskazują, że modyfikacja powierzchni polimeru PP danymi substancjami wpływa na ich przepuszczalność.

Czasowa zależność przepływów etanolu przez różne membrany: niemodyfikowaną – czystą, modyfikowane metanolem i acetonem.

Kropla wody na powierzchni membrany PP modyfikowanej acetonem

¹Instytut Fizyki Stosowanej Uniwersytetu w Miyazaki (Japonia)

ZAKŁAD ASTROFIZYKI

Skład osobowy

Dr hab. Piotr Flin - kierownik zakładu,
dr Janusz Krywult, mgr Monika Biernacka

Tematyka badawcza

Badanie własności wielkoskalowych struktur we Wszechświecie. Szczególnie interesujące są dla nas te własności, które mogą być użyte do testowania teorii powstawania struktur we Wszechświecie i ich ewolucji.

Zakład współpracuje z następującymi ośrodkami:

Istituto Astronomico Università di Roma „La Sapienza”;

Obserwatorium Astronomiczne Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki, Kijów

Eliptyczności gromad galaktyk

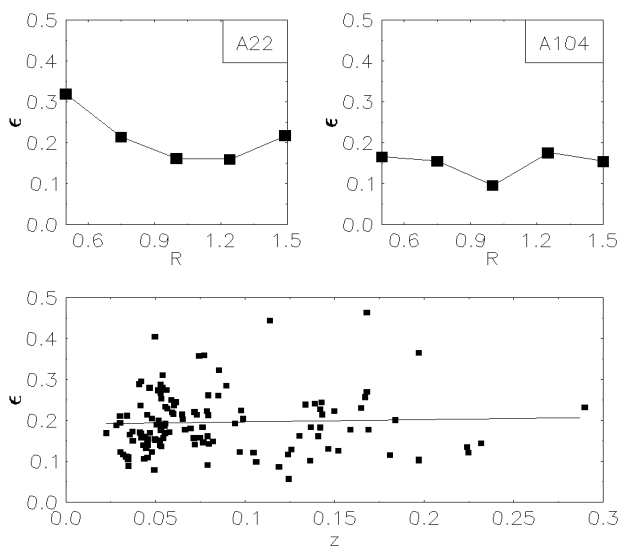
P. Flin, J. Krywult i M. Biernacka

Badania dotyczące ewolucji gromad galaktyk wskazują na możliwość występowania zależności pomiędzy kształtem gromady a jej wiekiem. Zaobserwowano, słabą, liniową korelację pomiędzy eliptycznością gromady, a przesunięciem jej widma ku czerwieni (Plionis 2002). W celu wykrycia tego typu korelacji analizowano próbkę, składającą się z 163 gromad Abellowskich. Dane te pochodziły z automatycznych skanów klisz fotograficznych poddanych komputerowej obróbce w obserwatoriach w Rzymie i Edynburgu. Ponadto wykorzystano katalogi gromad galaktyk otrzymane przez nas ze skanów Pierwszego Palomarskiego Przeglądu Nieba (DSS).

Badaniom poddano wszystkie galaktyki gromady leżące w odległości mniejszej niż 1.5 Mpc ($h=0.75$, $q_0=0.5$) od środka gromady i o jasnościach z przedziału m_3 do m_3+3 , gdzie m_3 jest jasnością trzeciej najjaśniejszej galaktyki w obiekcie. Obliczenia eliptyczności wykonane były w pięciu koncentrycznych pierścieniach o promieniach R od 0.5 do 1.5 Mpc, z krokiem 0.25 Mpc. Pozwoliło to wyznaczyć dla każdej z gromad nie tylko poszukiwany parametr, ale również jego zmianę w funkcji odległości od centrum. W analizowanej próbce dla większości gromad wyznaczone zmiany $\varepsilon(r)$ nie wykazują występowania plato (patrz rysunek). Eliptyczności wyznaczone były z macierzy kowariancji.

Dla każdej gromady brane były pod uwagę dwa parametry: eliptyczność i przesunięcie ku czerwieni z . Wyznaczono zależności $\varepsilon(z)$ dla każdego pierścienia o promieniu R oraz dla wartości średniej eliptyczności i jej mediany. W każdym przypadku dopasowano do danych linię prostą: $\varepsilon=a+b*z$. Rysunek przedstawia dopasowaną prostą dla średniej eliptyczności każdej gromady.

W obliczeniach nie stwierdzono występowania statystycznie istotnej zależności pomiędzy przesunięciem ku czerwieni gromady a jej eliptycznością. Wynik ten jest inny niż otrzymany we wcześniejszych badaniach. Może to być związane z nieco mniejszą liczbą badanych przez nas gromad oraz z tym, że badaliśmy tylko liczne gromady galaktyk. Analiza na większej próbce danych jest obecnie prowadzona.

Zmiany eliptyczności w funkcji odległości od środka gromady (górne panele). Zależność pomiędzy średnią wartością eliptyczności gromady a przesunięciem ku czerwieni (dolny panel).

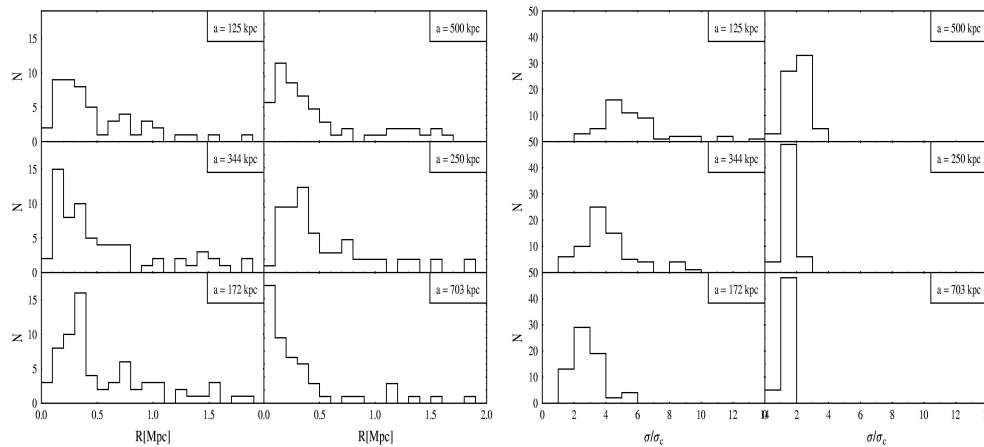
Dystrybucja podstruktur w gromadach galaktyk

J. Krywult

Obecność podgrupowań, lub ich brak, w gromadach galaktyk jest ważna dla badania ewolucji i formowania się tych obiektów. Z dotychczasowych badań wynika, że podstruktury występują w około 30% gromad. Ponadto badania wskazują na mogącą występować zależność pomiędzy kształtem gromad a ich wiekiem.

W celu wykrycia struktur w gromadach galaktyk przeanalizowano katalogi 117 gromad galaktyk. Pochodziły one ze skanów klisz fotograficznych poddanych komputerowej obróbce w obserwatoriach w Rzymie i Edynburgu. Ponadto, 86 katalogów wykonano w oparciu o Pierwszy Palomarski Przegląd Nieba (DSS). Badano obszar o rozmiarach 3×3 Mpc ($h = 0.75$, $q_0 = 0.5$). Jako kryterium wyboru galaktyk tworzących gromadę przyjęto, że w jej skład wchodzi wszystkie galaktyki w danym obszarze nieba, o jasnościach z przedziału od m_3 do m_3+3 . Ujednoliciło to materiał badawczy poprzez odrzucenie słabych galaktyk tła.

Do badania występowania podgrupowań w badanej próbie zastosowano analizę falkową. Obliczenia wykonano dla siedmiu skal a : 125, 172, 250, 344, 500, 703 kpc. Otrzymane wyniki weryfikowano metodą Monte Carlo, wykonując 1000 symulacji dla każdej ze skal a . W 45 gromadach stwierdzono występowanie statystycznie istotnych podstruktur. Przyjęto, że współrzędna środka struktury, obliczona dla największej z przyjętych skal a , wyznacza środek gromady. Od tej wartości były wyznaczane odległości do poszczególnych podstruktur. W badanej grupie gromad galaktyk analiza rozmieszczenia podgrupowań pokazała, że nie jest ono równomierne. Dla każdej z zastosowanych skal a liczba podstruktur wzrasta wraz ze zbliżaniem się ich środków do centrum gromady (patrz rysunek). Ponadto w badanej próbie gromad, podstruktury o małych rozmiarach mają większe wartości względnej gęstości powierzchniowej rozmieszczenia galaktyk niż struktury duże.

Histogramy liczby podstruktur w funkcji ich odległości od środka gromady (lewy panel).
Dystrybucja względnych gęstości rozmieszczenia galaktyk w podstrukturach (prawy panel).

ZAKŁAD FIZYKI TEORETYCZNEJ

Skład osobowy

Prof. dr hab. Stanisław Mrówczyński - kierownik zakładu,
dr hab. Anna Okopińska, dr Tadeusz Kosztołowicz, dr Jadwiga Nietendel (urlop),
dr Armin Kargol (urlop), mgr Robert Korus, mgr Radosław Maj

Tematyka badawcza

Badanie prowadzone w zakładzie dotyczy: 1) zderzeń jądrowych przy wysokich energiach i fizyki plazmy kwarkowo-gluonowej, 2) teorii pól kwantowych, w tym statystycznej teorii pola i tzw. metod nieperturbacyjnych, 3) zjawisk transportu w układach membranowych.

1) Celem badań jest poszukiwanie opisu zderzeń jądrowych, umożliwiającego określenie na podstawie charakterystyk stanu końcowego zderzenia przebiegu oddziaływania we wczesnym jego stadium, gdy układ osiąga wysoką gęstość energii i materii. Chodzi w szczególności o stwierdzenie ewentualnej obecności plazmy kwarkowo-gluonowej w owym stadium. Wiele uwagi poświęca się nierównowagowym aspektom zderzenia, opisowi fluktuacji i korelacji.

2) Badania koncentrują się na równowagowych i nierównowagowych układach pól kwantowych, szczególnie tych opisywanych przez chromodynamikę kwantową. Chodzi o wyznaczenie spektrum kolektywnych wzbudzeń takich układów, określenie granic stosowalności metod teorii transportu, itp. Drugim ważnym kierunkiem badań jest poszukiwanie nowych i rozwijanie już znanych nieperturbacyjnych metod opisu układów pól kwantowych, a szczególnie tzw. rozwinięć optymalizowanych.

3) Przepływowi substancji w układzie zawierającym membranę towarzyszy cały szereg ciekawych zjawisk fizycznych, takich jak dyfuzja, zwykła gaussowska i anomalna, niestabilności konwekcyjne itp. Celem prowadzonych badań jest znalezienie modeli owych zjawisk, zrozumienie ich przebiegu. Stosowana jest przy tym szeroka gama narzędzi teoretycznych, a szczególnie różniczkowe równania transportu, równania z dyskretnymi zmiennymi czasowymi i położeniowymi oraz równania z ułamkowymi pochodnymi.

Zakład współpracuje z następującymi ośrodkami:

Instytut Problemów Jądrowych im. A. Sołtana, Świerk-Warszawa
Instytut Fizyki Jądrowej Uniwersytetu im J. Goethego, Frankfurt nad Menem, Niemcy
Instytut im. Yukawy Uniwersytetu w Kyoto, Japonia

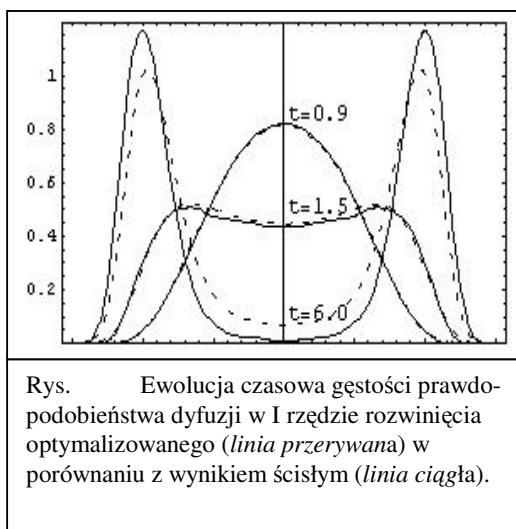
Rozwinięcie optymalizowane [14]

Anna Okopińska

Rozwinięcie optymalizowane, opracowane dla działania efektywnego w teorii pól kwantowych, stanowi nieperturbacyjną metodę otrzymywania samozgodnych przybliżeń dla różnych zagadnień fizycznych. Najniższe przybliżenie zawiera przybliżenie Hartree-Focka-Bogolubowa oraz przybliżenie faz przypadkowych. Wyższe rzędy rozwinięcia pozwalają w sposób systematyczny wyznaczać poprawki do tego przybliżenia. Metoda rozwinięcia optymalizowanego może być również stosowane w termodynamice pól kwantowych do wyznaczania potencjału efektywnego przy temperaturze różnej od zera.

Ostatnio rozwinięcie optymalizowane zastosowane w naszej pracy do opisu kondensacji Bosego-Einsteina. Zaobserwowanie kondensacji Bosego-Einsteina w rozrzedzonych gazach atomowych w 1995 r. wywołało lawinę prac doświadczalnych i duże zainteresowanie opisem teoretycznym obserwowanych zjawisk. Mikroskopowy opis układu oddziałujących bozonów stanowi nierelatywistyczna skalarna teoria pola ze sprzężeniem czterocząstkowym. Zagadnienia tego nie da się rozwiązać analitycznie, a uzyskanie rozwiązań przybliżonych wymaga użycia nieperturbacyjnych technik teorio-pólowych. Formalizm działania efektywnego wyznacza wielki potencjał kanoniczny w zależności od parametru uporządkowania i jest wygodniejszy do formułowania przybliżeń niż zazwyczaj używany formalizm Hamiltona. Wykazano, że 1-pętlowe przybliżenie dla działania efektywnego spełnia twierdzenie Hughenholza-Pinesa i daje rezultaty równoważne przybliżeniu Bielajewa. Przy temperaturze różnej od zera przybliżenie pętlowe załamuje się. Przybliżenie otrzymane w pierwszym rzędzie rozwinięcia optymalizowanego jest lepsze, gdyż jest przybliżeniem samozgodnym, dzięki czemu może być stosowane przy temperaturze różnej od zera.

Rozwinięcie optymalizowane stanowi również bardzo skuteczną metodę obliczeń przybliżonych w mechanice kwantowej oraz mechanice statystycznej. W formalizmie czasu urojonego sformułowaliśmy metodę przybliżeń dla macierzy gęstości i gęstości prawdopodobieństwa, a następnie stosowaliśmy tę metodę do badania procesów stochastycznych opisanych równaniem Fokkera-Plancka [14]. Rezultaty uzyskane w pierwszym rzędzie rozwinięcia dla dyfuzji w bistabilnym potencjale dobrze zgadzają się z wynikami dokładnymi w szerokim zakresie parametrów układu. Możliwość obliczania poprawek w sposób systematyczny pozwala na ocenę dokładności uzyskanych przybliżeń. We współpracy z grupą prof. H. Kleinerta z Freie Universität w Berlinie prowadzimy dalsze prace nad zastosowaniem rozwinięcia optymalizowanego do opisu procesów stochastycznych pod wpływem zależnej od czasu siły, co pozwoli rozważyć zagadnienie rezonansu stochastycznego.

Rys. Ewolucja czasowa gęstości prawdopodobieństwa dyfuzji w I rzędzie rozwinięcia optymalizowanego (linia przerywana) w porównaniu z wynikiem ścisłym (linia ciągła).

Teoretyczne badania subdyfuzji

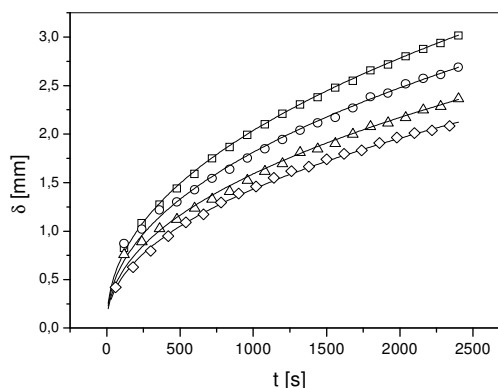
Tadeusz Kosztołowicz

Anomalna dyfuzja jest jednym z najbardziej intensywnie badanych zagadnień fizyki statystycznej w ostatnich latach. Szczególnym jej przypadkiem jest subdyfuzja, występująca np. w ośrodkach porowatych i żelach. Subdyfuzja definiowana jest przez relację $\langle \Delta x^2 \rangle = 2D_\alpha t^\alpha / \Gamma(1+\alpha)$, gdzie $0 < \alpha < 1$, $\langle \Delta x^2 \rangle$ jest średnim kwadratem przesunięcia transportowanej cząsteczki, D_α oznacza współczynnik subdyfuzji. Rozkład stężenia substancji w układzie subdyfuzyjnym C można wyznaczyć poprzez rozwiązanie równania subdyfuzji z ułamkową pochodną czasową

$$\frac{\partial C(x,t)}{\partial t} = D_\alpha \frac{\partial^{1-\alpha}}{\partial x^{1-\alpha}} \frac{\partial^2 C(x,t)}{\partial x^2}.$$

Badania dotyczyły trzech zagadnień: znalezienia uproszczonej procedury rozwiązywania równania subdyfuzji dla zadanych warunków brzegowych, opracowania metody wyznaczania parametru subdyfuzji α oraz współczynnika subdyfuzji D_α w oparciu o dane doświadczalne oraz zbadanie problemu transportu w układzie, w którym ośrodek subdyfuzyjny jest połączony z ośrodkiem, w którym występuje dyfuzja normalna. Otrzymane wyniki teoretyczne zostały porównane z wynikami eksperymentalnymi, otrzymanymi przez dra Kazimierza Dworeckiego.

Przeprowadzone badania wykazały, że współczynnik subdyfuzji może być obliczony na podstawie czasowej ewolucji warstw przymembranowych, których grubość δ definiowana jest w układzie membranowym jako odległość od membrany do punktu, w którym stężenie jest κ razy mniejsze od stężenia na membranie. Z rozwiązań równania subdyfuzji wynika, iż zależność ta ma postać funkcji wykładniczej $\delta(t) = At^\beta$ (co stanowi dobrą aproksymację wyników doświadczalnych), przy czym współczynniki A oraz β są jawnymi funkcjami parametrów α oraz D_α (pozwalają one na obliczenie tych parametrów z doświadczalnie wyznaczonych czasowych ewolucji warstw przymembranowych).

Czasowa ewolucja warstw przymembranowych dla różnych membran. Wyniki doświadczalne (oznaczone symbolami) zostały aproksymowane przez funkcje teoretyczne wyznaczone na podstawie rozwiązań równania subdyfuzji.

Znalezione zostały także rozkłady stężeń transportowanej substancji w układzie dyfuzja normalna-subdyfuzja. Okazuje się, że stężenia w tym układzie różnią się jakościowo dla małych czasów od stężeń otrzymanych dla układu, w którym występuje wyłącznie subdyfuzja lub dyfuzja normalna; w granicy dużych czasów dominującą rolę zaczyna odgrywać dyfuzja normalna. Rozwiązania równania subdyfuzji zostały otrzymane przy pomocy opracowanej procedury polegającej na zastosowaniu podstawienia $D = D_\alpha s^{1-\alpha}$ w transformatach Laplace'a rozwiązań równania dyfuzji normalnej (podstawienie to może być zastosowane wyłącznie do części układu, w której występuje subdyfuzja).

Fluktuacje ładunku w zderzeniach relatywistycznych jąder atomowych [12]

Stanisław Mrówczyński

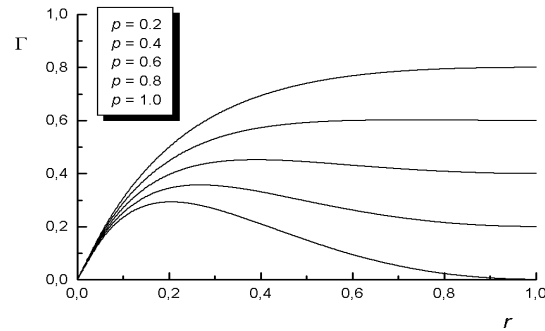
Fluktuacje ładunku elektrycznego obserwowane w stanie końcowym zderzenia jąder atomowych przy wysokich energiach niosą informację o dynamice układu. W szczególności zasugerowano, że obserwowane fluktuacje ładunku, a więc fluktuacje w stanie końcowym zderzenia, mogą być anomalnie małe, jeśli są one generowane we wczesnej zderzenia, gdy materia występuje w postaci plazmy kwarkowo-gluonowej, i zostają zamrożone podczas ewolucji układu na skutek szybkiej jego ekspansji. Aby doświadczalnie zweryfikować tą hipotezę należy przy analizie danych uwzględnić trywialne czynniki wpływające na wielkość obserwowanych fluktuacji. A mianowicie, zależność fluktuacji od centralności zderzenia, efekty szumu statystycznego oraz wpływ zachowania ładunku elektrycznego. W tym celu w naszej pracy [12] wprowadzono miarę fluktuacji ładunkowych, która niejako automatycznie eliminuje zależność od centralności, a zdefiniowaną następująco:

$$\Gamma = \frac{1}{\langle N \rangle} \left\langle \left(Q - \frac{\langle Q \rangle}{\langle N \rangle} N \right)^2 \right\rangle,$$

gdzie Q i N są ,odpowiednio, całkowitym ładunkiem i krotnością cząstek naładowanych obserwowanych w danym zderzeniu, a $\langle \dots \rangle$ oznacza uśrednianie po zderzeniach. Następnie wyliczono Γ w modelu reprezentującym niejako trywialne tło, w którym cząstki produkowane są niezależnie od siebie, zgodnie z rozkładem Poissona, lecz zachowany jest całkowity ładunek układu. Uwzględniono przy tym, że ów zachowany ładunek jest niezerowy lecz dodatni, a co za tym idzie wielkość

$$r = \frac{\langle N_- \rangle}{\langle N_+ \rangle},$$

gdzie $N_{\pm}$ krotnością cząstek dodatnich i, odpowiednio, ujemnych, jest mniejsze od jedności. Wyniki rachunków przedstawia rysunek, na którym pokazano, jak zależą obserwowane fluktuacje ładunku od r i parametru p , który równy jest prawdopo-

Obserwowane fluktuacje ładunkowe w funkcji parametru r dla kilku wartości parametru p .

dobieństwu zaobserwowaniu pojedynczej cząstki. Należy pamiętać, że w realnym eksperymencie tylko część produkowanych cząstek jest obserwowana.

Analiza dostępnych danych doświadczalnych przeprowadzona w oparciu o przedstawione rachunki pokazała, że w zderzeniach relatywistycznych jąder za-pewne nie występuje wspomniane zjawisko zamrażania ładunkowych fluktuacji ładunkowych powstałych w fazie plazmy kwarkowo-gluonowej. Dane doświadczalne są bowiem zasadniczo zgodne z modelem uwzględniającym tylko trywialne efekty.

ZAKŁAD DYDAKTYKI FIZYKI

Skład osobowy

Dr hab. Jacek Semaniak - kierownik zakładu,
Dr Ewa Braziewicz, mgr Małgorzata Wysocka-Kunisz, mgr Anna Kowalczyk,
mgr Andrzej Drogosz

Tematyka badawcza

Zakład zajmuje się problematyką dotyczącą programów nauczania i kształcenia nauczycieli w związku z realizowaną reformą systemu edukacji w Polsce; prowadzi badania nad uwarunkowaniami procesów edukacyjnych, nad ewolucją pojęć z zakresu fizyki wśród uczniów różnych typów szkół; opracowywane są także techniki wykorzystania komputerów w nauczaniu fizyki.

W zakładzie prowadzone są również badania z zakresu fizyki atomowej. Dotyczą one procesów dysocjacji jonów molekularnych na skutek oddziaływań z elektronami swobodnymi, które zachodzą w warunkach niskotemperaturowej plazmy. W badaniach doświadczalnych, prowadzonych we współpracy z Laboratorium Manne Siegbahna w Sztokholmie, wykorzystywane są chłodzone wiązki jonów pierścienia akumulacyjnego CRYRING.

Zakład dysponuje następującą aparaturą:

Zestawy do demonstracji podstawowych zjawisk fizycznych.

Zakład współpracuje z następującymi ośrodkami:

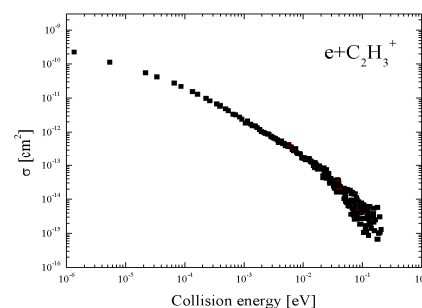
Uniwersytet w Sztokholmie, Szwecja
Laboratorium Manne Siegbahna, Sztokholm, Szwecja

Dysocjacja jonów molekularnych w zderzeniach z elektronami swobodnymi [9,11]

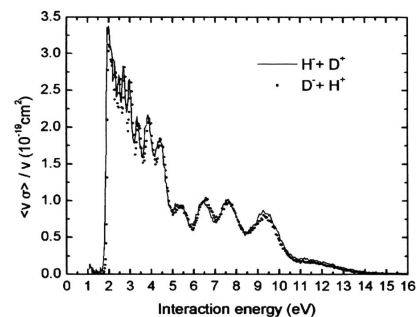
*J. Semaniak, A. Al-Khalili, A. M. Derkatch¹, F. Hellberg¹, S. Kalhori¹, M. Larsson¹,
A. Neau¹, S. Rosén¹, R. Thomas¹, H. Danared², A. Källberg², Österdahl², M. af. Ugglas²,
M. B. Någård³, J. B. C. Pettersson³, A. A. Viggiano⁴, S. T. Arnold, F. N. Djurić⁵,
D. Popović⁵ i G. H. Dunn⁵*

Istotnym procesem zachodzącym w warunkach niskotemperaturowej plazmy jest dysocjacja jonów molekularnych w następstwie zderzeń z elektronami swobodnymi. Znajomość kinematyki powyższych reakcji jest niezbędna dla diagnostyki tego typu plazmy, występującej m.in. w obłokach międzygwiazdowych, jonosferach planet, płomieniach, obszarach brzegowych tokamaków itp. Jednym z głównych procesów ograniczających koncentrację elektronów w tych ośrodkach jest rekombinacja dysocjatywna, prowadząca do dysocjacji powstałej cząsteczki na neutralne elektrycznie fragmenty. Umożliwia ona syntezę mniej lub bardziej złożonych cząsteczek, w warunkach, w których reakcje pomiędzy obojętnymi elektrycznie atomami lub cząsteczkami są wzbronione z uwagi na wysokie energie aktywacji. Alternatywnym do rekombinacji dysocjatywnej sposobem stabilizacji powstałej po wychwycie elektronu neutralnej elektrycznie cząsteczki jest rezonansowe tworzenie par, w wyniku którego zostaje wytworzona para przeciwnie naładowanych jonów.

Prowadzone prace eksperymentalne obejmowały badanie: rekombinacji dysocjatywnej jonów $C_2H_3^+$, $C_2H_3^+$ i H_3^+ oraz rezonansowego tworzenia par dla jonów HD^+ , H_3^+ . Eksperymenty prowadzone są na wiązce pierścienia akumulacyjnego CRYRING w Laboratorium Manne Siegbahna, Sztokholm. Zmierzono absolutne przekroje czynne na dysocjatywną rekombinację jonów $C_2H_3^+$ [11] zakresie energii poniżej 0.2 eV (rys. 1). Zmierzone także prawdopodobieństwa rozgałęzień przy zerowej energii zderzenia wskazują, że dominującym (59%) kanałem dysocjacji jest C_2H+H+H . Zerwanie wiązania C—C obserwuje się jedynie w około 4% przypadków. Dominacja kanału trzyciałowego może być następstwem wtórnej fragmentacji elektronowo- lub wibracyjnie wzbudzonych produktów dysocjacji. Zmierzone też były absolutne przekroje czynne na tworzenie par $H+D^+$ w zderzeniach jonów HD^+ z elektronami o energii w zakresie 1 – 15 eV [9]. Stwierdzono, że wielkość i zależność przekrojów czynnych od energii zderzenia jest identyczna z obserwowanymi dla alternatywnego kanału dysocjacji H^+D^- . Struktury rezonansowe, pokazane na rys. 2, powstają w następstwie interferencji pomiędzy różnymi „ścieżkami” dysocjacji.

Rys. 1. Absolutne przekroje czynne na dysocjatywną rekombinację jonów $C_2H_3^+$.

Rys. 2. Absolutne przekroje czynne na tworzenie par $H+D^+$ i H^+D^- w zderzeniach jonów HD^+ z elektronami

¹ Department of Physics, Stockholm University, Stockholm, Sweden

² Manne Siegbahn Laboratory, Stockholm University, Stockholm, Sweden

³ Department of Chemistry, Atmospheric Science, Göteborg University, Göteborg, Sweden

⁴ Air Force Research Laboratory, Space Vehicles Directorate, Hanscom AFB, Massachusetts, USA

⁵ JILA, University of Colorado and National Institute of Standards and Technology, Boulder, Colorado, USA

ZAKŁAD INFORMATYKI

Skład osobowy

Prof. dr hab. inż. Andrzej Dziech – kierownik zakładu,

Prof. dr hab. inż. Mariusz Ziółko, dr inż. Wiesław Byrski, dr Ignacy Pardyka, dr Artur Bojara,
mgr Roman Suchanek, mgr inż. Wiesław Sornat, mgr inż. Przemysław Ślusarczyk

Tematyka badawcza

Działalność naukowa zakładu dotyczy cyfrowego przetwarzania sygnału i obrazu.

Zakład współpracuje z następującymi ośrodkami:

Akademia Górniczo-Hutniczej, Kraków

PUBLIKACJE

Artykuły naukowe

1. I. Fijał, M. Jaskóła, A. Korman, T. Czyżewski, D. Banaś, J. Braziewicz, U. Majewska, W. Kretschmer, and S. Chojnacki
An X-ray method for identification of the atomic number of the accelerated heavy ion beams
Acta Physica Polonica **B33**, 343 (2002)
2. M. Jaskóła, J. Braziewicz, D. Banaś, A. Kubala-Kukuś, U. Majewska, T. Czyżewski, A. Korman, L. Zemło, and S. Gózdź
PIXE and XRF analysis of the honey samples
Nuclear Instruments and Methods **B187**, 231 (2002)
3. D. Banaś, M. Pajek, J. Semaniak, J. Braziewicz, A. Kubala-Kukuś, U. Majewska, T. Czyżewski, M. Jaskóła, W. Kretschmer, T. Mukoyama and D. Trautmann
Multiple ionization effects in low-resolution X-ray spectra induced by energetic heavy ions
Nuclear Instruments and Methods **B195**, 233 (2002)
4. U. Majewska, K. Słabkowska, M. Polasik, J. Braziewicz, D. Banaś, T. Czyżewski, I. Fijał, M. Jaskóła, A. Korman, and S. Chojnacki
Configurations of highly ionized fast sulphur projectiles passing through a carbon foil evaluated from low-resolution K x-ray spectra
Journal of Physics **B35**, 191 (2002)
5. D. Banaś, J. Braziewicz, M. Pajek, J. Semaniak, T. Czyżewski, I. Fijał, M. Jaskóła, W. Kretschmer, T. Mukoyama, and D. Trautmann
The role of multiple ionization and subshell coupling effects in L-shell ionization of Au by oxygen ions
Journal of Physics **B35**, 3421 (2002)
6. J. Rządkiwicz, D. Chmielewska, Z. Sujkowski, M. Breset, J.C. Dousse, Y.-P. Maillard, O. Mauron, P.A. Raboud, J. Hoszowska, M. Polasik, K. Słabkowska, and M. Pajek
Effect of L- and M-subshell ionisation on the K-X-ray diagram and hypersatellite lines in cadmium
Acta Physica Polonica **B33**, 415 (2002)
7. M. Kucharzewski, J. Braziewicz, U. Majewska, and S. Gózdź
The concentration of selenium in whole blood and the thyroid tissue of people with various thyroid disease
Biological Trace Element Research **88**, 25 (2002)
8. A. Neau, A. M. Derkatch, F. Hellberg, S. Rosen, R. Thomas, M. Larsson, N. Djuric, D. Popovic, G. H. Dunn, and J. Semaniak
Resonant ion pair formation of HD⁺: Absolute cross sections for the H⁺+D⁺ channel
Physical Review **A65**, 044701 (2002)

9. M. B. Någård, J. B. C. Pettersson, A. M. Derkatch, A. Al Khalili, A. Neau, S. Rosén, M. Larsson, J. Semaniak, H. Danared, A. Källberg, M. af. Ugglas, and F. Österdahl
Dissociative recombination of $D^+(D_2O)_2$ water cluster ions with free electrons
Journal of Chemical Physics **117**, 5264 (2002)
10. S. Kalhori, A. A. Viggiano, S. T. Arnold, S. Rosén, J. Semaniak, A. M. Derkatch, M. af. Ugglas, and M. Larsson
Dissociative recombination of $C_2H_3^+$
Astronomy and Astrophysics **391**, 1159 (2002)
11. St. Mrówczyński
Measuring charge fluctuations in high-energy nuclear collisions
Physical Review **C66**, 024904 (2002)
12. St. Mrówczyński
Quasiquarks in two stream system,
Physical Review **D65**, 117501 (2002)
13. A. Okopińska
The Fokker-Planck equation for bistable potential in the optimized expansion
Physical Review **E65**, 062101 (2002)
14. G. Wilk and Z. Włodarczyk
The imprints of nonextensive statistical mechanics in high energy collisions
Chaos, Solitons and Fractals **13**, 581 (2002)
15. G. Wilk and Z. Włodarczyk
Application of nonextensive statistics to particle and nuclear physics
contribution to: *Non Extensive Thermodynamics and physical applications*
Physica A **305**, 227 (2002)
16. M. Rybczynski, G. Wilk and Z. Włodarczyk
Can cosmic rays provide sign of strangelets?
Acta Physica Polonica **B 33**, 277 (2002)
17. A.L. Angelis (Z. Włodarczyk) et al.
Formation and detection of centauro in Pb+Pb collisions at the LHC
Journal of Physics **G 28**, 19937 (2002)
18. A. Ageev (Z. Włodarczyk) et al.
A full-acceptance detector at the LHC (FELIX)
Journal of Physics **G 28**, R117 (2002)
19. O.V. Utyuzh, G. Wilk and Z. Włodarczyk
Bose-Einstein Correlations as Reflection of Correlations of Fluctuations
Acta Physica Polonica **B 33**, 2681 (2002)

20. M.M. Aggarwal (G. Stefanek) et al.
Event-by-event fluctuations in particle multiplicities and transverse energy produced in 158A GeV Pb+Pb collisions
Physical Review **C65**, 054912 (2002)
21. M.M. Aggarwal (G. Stefanek) et al.
Direct photons in WA98
Nuclear Physics **A698**, 135c (2002)
22. M.M. Aggarwal (G. Stefanek) et al.
One-, two- and three-particle distributions from central Pb+Pb collisions at 158A GeV
Nuclear Physics **A698**, 647c (2002)
23. M.M. Aggarwal (G. Stefanek) et al.
Transverse mass distributions of neutral pions from ^{208}Pb -induced reactions at 158 AGeV/c
European Physical Journal **C23**, 225 (2002)
24. P. Flin and J. Krywult
Comparison of subclustering frequency determined from 2D and 3D in "Tracing Cosmic Evolution With Galaxy Clusters",
Eds. S. Borgani, M. Mezzetti, R. Valdarnini
ASP Conference Series, vol. 268, p. 365, 2002
25. J. Krempeć-Krygier, B. Krygier, and J. Krywult
Binary merging clusters in the Hercules Galaxy Supercluster
Baltic Astronomy, 2002, vol. 11, p. 269
26. P. Flin, K. Bajan and W. Godlewski
Symetris in the Universe at large scales
Eds. E. Kapuścik and A. Horzela,
World Scientific, p. 141, Singapore 2002
27. P. Flin
The pre-university astronomical education in Poland
JENAM 2000 Colloquium, Astronomical Education,
The increase of cultural role of astronomy on the edges of centuries,
ed. E.V. Kononovich, p. 8, 2002

Podręczniki i skrypty

1. J. Semaniak i J. Semaniak
*Fizyka i astronomia. Program nauczania w zakresie podstawowym rozszerzonym.
Liceum ogólnokształcące, profilowane i technikum.*
MAC Edukacja S.A., Kielce 2002
2. M. Mularczyk, L. Nowak, B. Potocka i J. Semaniak
Przyroda 6. Zmienne oblicze Ziemi
MAC Edukacja S.A., Kielce 2002
3. M. Mularczyk, L. Nowak, B. Potocka i J. Semaniak
Przyroda 6. Zmienne oblicze Ziemi, Ćwiczenia cz.1
MAC Edukacja S.A., Kielce 2002
4. M. Mularczyk, L. Nowak, B. Potocka i J. Semaniak
Przyroda 6. Zmienne oblicze Ziemi, Ćwiczenia cz. 2
MAC Edukacja S.A., Kielce 2002
5. M. Mularczyk, L. Nowak, B. Potocka i J. Semaniak
Przyroda 6. Zmienne oblicze Ziemi, Poradnik metodyczny dla nauczycieli cz.1
MAC Edukacja S.A., Kielce 2002
6. M. Mularczyk, L. Nowak, B. Potocka i J. Semaniak
Przyroda 6. Zmienne oblicze Ziemi, Poradnik metodyczny dla nauczycieli cz.2
MAC Edukacja S.A., Kielce 2002
7. A. Okopińska
Optimized Expansion
Tutorial Lectures, Institute of Physics & Applied Physics, Yonsei University, Seoul 2002.
8. A. Okopińska i St. Mrówczyński (współautorzy)
Encyklopedia szkolna, fizyka i astronomia
WSiP, Warszawa, 2002

Artykuły popularno-naukowe

St. Mrówczyński, *Zmarszczki wszechświata*, POLITYKA 2, 12 I 2002

UDZIAŁ W KONFERENCJACH[†]

1. M. Pajek, A.Kubala-Kukuś, D. Banaś, J. Braziewicz, and U. Majewska
Random Left-Censoring: a Statistical Approach Accounting for Detection Limits in X-ray Fluorescence Analysis^{*}
European Conference on Energy Dispersive X-ray Spectrometry (EDXRS)
June 16-21, Berlin, Germany
2. M. Pajek, A.Kubala-Kukuś, D. Banaś, J. Braziewicz, and U. Majewska
Simulations of Censoring Effects in XRF Analysis^{*}
European Conference on Energy Dispersive X-ray Spectrometry (EDXRS)
June 16-21, Berlin, Germany
3. A. Kubala-Kukuś, M. Pajek, D. Banaś, J. Braziewicz, and U. Majewska
Censoring in X-ray Fluorescence Analysis
19th International Conference on X-Ray and Inner-Shell Processes
June 24-28, Roma, Italy
4. M. Pajek, D. Banaś, J. Braziewicz, U. Majewska, J. Semaniak, T. Czyżewski, I. Fijał, M. Jaskóła, W. Kretschmer, T. Mukoyama and D. Trautmann
L-X-ray emission from Au atoms multiply ionized by heavy ion impact^{*}
19th International Conference on X-Ray and Inner-Shell Processes
June 24-28, Roma, Italy
5. M. Czarnota, D. Banaś, M. Berset, D. Chmielewska, J.-Cl. Dousse, J. Hoszowska, Y.-P. Maillard, O. Mauron, M. Pajek, M. Polasik, P. A. Raboud, J. Rządkiwicz, K. Słabkowska, and Z. Sujkowski
High-resolution measurements of Zr, Mo and Pd L-x-ray satellites excited by O and Ne ions^{*}
34th Meeting of the European Group for Atomic Spectroscopy (EGAS)
July 9-13, Sofia, Bulgaria
6. D. Banaś, M. Pajek, J. Braziewicz, M. Czarnota, I. Fijał, M. Jaskóła, A. Korman, W. Kretschmer, and J. Semaniak
Closing of Coster-Kronig transitions in multiply ionized gold atoms^{*}
11th International Conference on the Physics of Highly Charged Ions
September 1-6, Caen, France
7. J. Rządkiwicz, D. Chmielewska, Z. Sujkowski, M. Breset, J.-Cl. Dousse, Y.-P. Maillard, O. Mauron, P. A. Raboud, M. Pajek, M. Polasik, and J. Hoszowska,
M-subshell ionization in near-central collisions of 20-MeV/amu carbon ions with molybdenum atoms
11th International Conference on the Physics of Highly Charged Ions
September 1-6, Caen, France

[†] W przypadku prac wielu autorów podkreślono nazwisko osoby prezentującej; komunikaty, których tytuły oznaczone są gwiazdką, zebrane są na końcu niniejszego raportu.

8. M. Czarnota, D. Banaś, M. Berset, D. Chmielewska, J.- Cl. Dousse, J. Hoszowska, Y.- P. Maillard, O. Mauron, M. Pajek, M. Polasik, P. A. Raboud, J. Rzakiewicz, K. Słabkowska, and Z. Sujkowski
Observation of L-x-ray (hyper)-satellites excited in collisions O and Ne ions with mid-Z atoms*
11th International Conference on the Physics of Highly Charged Ions
September 1-6, Caen, France

9. M. Czarnota, D. Banaś, M. Berset, D. Chmielewska, J.- Cl. Dousse, J. Hoszowska, Y.- P. Maillard, O. Mauron, M. Pajek, M. Polasik, P. A. Raboud, J. Rzakiewicz, K. Słabkowska, Z. Sujkowski
The study of Th M-x-ray satellites and hypersatellites excited by energetic O and Ne ions*
2nd Conference of Elementary Processes in Atomic Systems
September 2-6, Gdańsk, Poland

10. A. Kubala-Kukuś, J. Braziewicz, and M. Pajek
Nonparametric Approach for Comparison of Censored Trace Element Concentrations Measured by Total Reflection X-ray Fluorescence Method
9th International Conference on Total Reflection X-ray Fluorescence Analysis and Related Methods (TXRF-2002)
8-13 September, Funchal, Madeira, Portugal

11. A. Kubala-Kukuś, J. Braziewicz, and M. Pajek
Estimation of Lognormal Concentration Distribution of Trace Elements from Detection Limit Censored Measurements*
9th International Conference on Total Reflection X-ray Fluorescence Analysis and Related Methods (TXRF-2002)
8-13 September, Funchal, Madeira, Portugal

12. D. Banaś, Th. Stöhlker, H. F. Beyer, F. Bosch, A. Bräuning-Demian, A. Gumberidze, S. Hagmann, C. Kozhuharov, X. Ma, P. H. Mokler, R. Mann, A. Orsic Muthig, D. Sierpowski, U. Spillmann, S. Tachenov, A. Warczak
Exclusive production of the n=2 S-states in He-like uranium*
Workshop on Atomic Physics Research at the Future GSI Facility.
December 9 - 11, Darmstadt, Germany

13. A. Orsic Muthig, Th. Stöhlker, A. Surzhykov, D. Banaś, F. Bosch, A. Gumberidze, S. Fritzsche, S. Hagmann, C. Kozhuharov, X. Ma, P.H. Mokler, S. Tachenov
Identification of an Interference between the E1 and M2 Transition Amplitudes for the Lyman- α_1 Decay in Hydrogen-like Uranium: Multipolmixing (E1/M2) Observed for an Atomic Transitions*
Workshop on Atomic Physics Research at the Future GSI Facility
December 9 - 11, 2002, Darmstadt, Germany

14. R. Mann, D. Banaś, A. Gumberidze, S. Tachenov, S. Hagmann
Electron Spectroscopy at Storage Rings*
Workshop on Atomic Physics Research at the Future GSI Facility
December 9 - 11, 2002, Darmstadt, Germany

15. T. Stöhlker, D. Banaś, H. Beyer, A. Gumberidze, C. Kozhuharov, T. Krings,
X. Ma, D. Protic, D. Sierpowski, S. Tachenov
*Application of Segmented Germanium Detectors for X-Ray Spectroscopy
of Highly Charged Heavy Ions**
2002 IEEE NSS/MIC
November 10-16, 2002, Norfolk, Virginia

16. St. Mrówczyński
Event-by-event fluctuations in heavy-ion collisions
INT/RHIC Winter Workshop
Januray 3 - 6, Seattle, USA

17. St. Mrówczyński
Color collective excitations in anisotropic quark-gluon plasma
Workshop `QCD at RHIC Era`
April - June, Santa Barbara, USA

18. St. Mrówczyński
Color collective excitations in anisotropic quark-gluon plasma
Conference `Strong and Electroweak Matter 2002`
October 1 - 6, Heidelberg, Germany

19. J. Krywult
Subclustering in Abell clusters
Astronomical School
May 21 -26, Bila Tservka, Ukraine

20. J. Krywult
Distributions of substructures in clusters of galaxies
International Conference `Chemical and Dynamic Evolution of Stars and Galaxies`
September 19 - 26, Odessa, Ukraine

21. A. Okopińska
Optimized expansion for stochastic processes
Similarity in Diversity
May, Buffalo University, USA

22. A. Okopińska
Bose-Einstein condensation of interacting atoms in the optimized expansion
Laser Physics 02
July, Bratysława, Słowacja

23. J. Semaniak
Cross sections for resosnat ion-pair formation
Crying CPAC-meeting
October 21 - 22, Stockholm, Sweden

24. M. Kargol
Mechanistyczne ujęcie procesów transportu membranowego substancji.
Ogólnopolska Konferencja biologia komórki
 23-25 września, Wrocław
25. G. Stefanek
Wkład grupy polskiej w budowę detektora PHOS
Workshop "Polski wkład w program doświadczalny LHC"
 15 - 16 luty, Warszawa
26. T. Kosztołowicz
Anomalous diffusion in a membrane system
MECO 27, Middle-European Cooperation in Statistical Physics
 March 7 - 9, Sopron, Hungary
27. T. Kosztołowicz
Green's functions for subdiffusion
International Conference on Theoretical Physics (TH2002)
 July 26 - 31, Paris, France
28. T. Kosztołowicz and K. Dworecki
Subdiffusion in a membrane system
XV Marian Smoluchowski Symposium on Statistical Physics
 September, Zakopane, Poland
29. K. Dworecki, S. Wąsik and T. Kosztołowicz
Experimental investigations of the anomalous evolution of near-membrane layers*
XV Marian Smoluchowski Symposium on Statistical Physics
 September, Zakopane, Poland
30. K. Dworecki, S. Wąsik, T. Hasegawa, K. Sudlitz i A. Ślęzak
Modification of transport properties of polymer membranes by ion implantation*
General Conference Trends in Physics
 August 26 - 30, Budapest, Hungary
31. U. Majewska, J. Braziewicz, K. Słabkowska, M. Polasik, T. Czyżewski, I. Fijał,
 M. Jaskóła, A. Korman, S. Chojnacki, W. Kretschmer
The lifetime of highly excited 4p state of sulphur ions passing through carbon target*
11th International Conference on the Physics of Highly Charged Ions
 September 1 – 6, Caen, France
32. U. Majewska, J. Braziewicz, M. Polasik, K. Słabkowska, T. Czyżewski, I. Fijał,
 M. Jaskóła, A. Korman, S. Chojnacki, W. Kretschmer
Electron population of K, L and M-shell on the highly ionised sulphur projectiles
 inside a carbon foil*
11th International Conference on the Physics of Highly Charged Ions
 September 1 – 6, Caen, France

33. M. Rybczyński, Z. Włodarczyk, G. Wilk
Rapidity Spectra Analysis in Terms of Non Extensive Statistic Approach
XII International Symposium on Very High Energy Cosmic Ray Interactions
July 15 - 20, Geneva, Switzerland

SEMINARIA

Seminaria w Instytucie

Mgr Marcin Czarnota

Badanie struktury satelitarnej promieniowania rentgenowskiego serii L - M

9 styczeń

Dr Tadeusz Kosztołowicz

Anomalna dyfuzja - równanie dyfuzji z pochodnymi cząstkowymi

16 styczeń

Dr hab. Helena Białkowska

Instytut Problemów Jądrowych, Warszawa

Zderzenia relatywistycznych jąder atomowych

23 styczeń

Prof. dr hab. Kazimierz Sobczyk

Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN, Warszawa

Fale w ośrodkach stochastycznych. Współczesne trendy i nowe rezultaty

13 marzec

Prof. dr hab. Andrzej Okniński

Politechnika Świętokrzyska, Kielce

Dokładnie linearyzowalne modele dynamiki klasycznej i kwantowej

20 marzec

Dr Tadeusz Szuba

Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków; Akademia Świętokrzyska, Kielce

Teoria kolektywnej inteligencji (model obliczeniowy)

27 marzec

Mgr Krzysztof Końca

Instytut Fizyki Teoretycznej, Uniwersytet Wrocławski

Analiza obrazu do pomiarów poziomu uszkodzeń DNA testem kometowym

3 kwiecień

Dr hab. Janusz Skalski

Instytut Problemów Jądrowych, Warszawa

Kondensacja Bosego-Einsteina

10 kwiecień

Prof. dr hab. Marian Jaskóła

Instytut Problemów Jądrowych, Warszawa

40-lecie akceleratora van de Graffa „Lech”

17 kwiecień

Dr Witold Urbanik
Akademia Ekonomiczna, Wrocław
*Modelowanie aberracji chromosomowych w limfocytach pacjentów
poddawanych radioterapii*
24 kwiecień

Mgr Radosław Rafiński
Sun Microsystems, Poland
Terminale sieciowe i stacje robocze Sun Microsystems
8 maj

Dr hab. Piotr Flin
Program badań obserwatorium astronomicznego
15 maj

Dr Agnieszka Trzcńska
Środowiskowe Laboratorium Ciężkich Jonów, Uniwersytet Warszawski
Atomy antyprotonowe
22 maj

Mgr Janusz Krywult
Pozasłoneczne układy planetarne
5 czerwiec

Dr hab. Wojciech Florkowski
Instytut Fizyki Jądrowej, Kraków
Procesy produkcji w zderzeniach jąder atomowych przy wysokich energiach
16 październik

Dr Tadeusz Kosztolowicz
Anomalna dyfuzja w układach membranowych
23 październik

Dr hab. Andrzej Majhofer
Instytut Fizyki Doświadczalnej, Uniwersytet Warszawski, Warszawa
Przemiany fazowe porządek-nieporządek
30 październik

Prof. dr hab. Roman Bobryk
Instytut Matematyki, Akademii Świętokrzyskiej, Kielce
Parametryczny rezonans stochastyczny
6 listopad

Prof. dr hab. Ziemowid Sujkowski
Instytut Problemów Jądrowych, Świerk
Fizyka atomowa wysokich energii w astrofizyce
13 listopad

Dr Urszula Majewska
Elektronowa struktura pocisku przechodzącego przez tarczę węglową
27 listopad

Dr hab. Janusz Braziewicz
Tomografia elektronowo-pozytonowa (PET) w diagnostyce medycznej
4 grudzień

Dr hab. Teresa Tymieniecka,
Instytut Fizyki Doświadczalnej, Uniwersytet Warszawski, Warszawa
Sygnaty z kosmosu a struktura nukleonu
11 grudzień

Seminaria poza Instytutem

Dr hab. A. Okopińska
Optimized expansion for effective action in quantum field theory.
Institute of Physics, Laval University, Kanada
13 maj

Prof. dr hab. St. Mrówczyński
Event-by-event fluctuations in heavy-ion collisions
Physics Department, Ohio State University, Columbus, Ohio, USA
10 styczeń

Prof. dr hab. St. Mrówczyński
Event-by-event fluctuations in heavy-ion collisions
Lawrence Berkeley National Laboratory, Berkeley, USA
9 kwiecień

Prof. dr hab. St. Mrówczyński
Color collective excitations in anisotropic quark-gluon plasma
Lawrence Berkeley National Laboratory, Berkeley, USA
18 kwiecień

Prof. dr hab. St. Mrówczyński
Event-by-event fluctuations in heavy-ion collisions
Physics Department, State University of New York, Stony Brook, New York, USA
Maj

Prof. dr hab. St. Mrówczyński
Fluktuacje w zderzeniach relatywistycznych jąder atomowych
Instytut Fizyki Jądrowej, Kraków
22 październik

Dr J. Krywult,
Podzgrupowania w gromadach galaktyk
Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń
25 marzec

Dr J. Semaniak
Wykorzystanie pierścieni akumulacyjnych w badaniach rekombinacji dysocjatywnej,
Wydział Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa

Dr hab. J. Braziewicz
Jonizacja pocisków S w tarczach węglowych
Wydział Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa
10 kwiecień

Dr hab. J. Braziewicz
Jonizacja pocisków S w tarczach węglowych
Wydział Chemii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń
19 kwiecień

Dr T. Kosztolowicz
Subdyfuzja w układach membranowych I
Wydział Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa
11 październik

T. Kosztolowicz
Subdyfuzja w układach membranowych II,
Wydział Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa
18 październik

Dr hab. P. Flin,
Opisanie lokalnego pola galaktyk w ramach kosmologii konforemnej
Zjednoczony Instytut Badań Jądrowych, Dubna, Rosja

WYJAZDY ZAGRANICZNE (niekonferencyjne)

1. Dr J. Semaniak - Departament Fizyki Molekularnej, Uniwersytet Sztokholmski, Szwecja
luty - kwiecień, sierpień - wrzesień, październik
2. Dr hab M. Pajek - Instytut Ciężkich Jonów (GSI) , Niemcy
lipiec
3. Dr hab M. Pajek - Uniwersytet we Fryburgu, Szwajcaria
grudzień
4. Prof. St. Mrówczyński, Uniwersytet Duke, Durham, Płn. Karolina, USA
marzec
5. Prof. St. Mrówczyński, Uniwersytet Kalifornijski w Berkeley, USA
kwiecień
6. Prof. St. Mrówczyński, Uniwersytet Nowojorski w Stony Brook, USA
maj
7. Prof. St. Mrówczyński, Uniwersytet w Bergen, Norwegia
wrzesień
8. Prof. St. Mrówczyński, Instytut Ciężkich Jonów (GSI) , Niemcy
listopad
9. Mgr R. Korus, Uniwersytet w Bergen, Norwegia
wrzesień
10. Dr D. Banaś, , Instytut Ciężkich Jonów (GSI) , Niemcy
marzec - grudzień
11. Dr hab.P. Flin - Zjednoczony Instytut Badań Jądrowych, Dubna, Rosja
styczeń - lipiec
12. Dr G. Stefanek, Instytut Fizyki Jądrowej, Uniwersytet we Frankfurcie, Niemcy
kwiecień
13. Dr G. Stefanek, CERN, Genewa, Szwajcaria
październik
14. Mgr M. Rybczyński, Instytut Fizyki Jądrowej, Uniwersytet we Frankfurcie, Niemcy
kwiecień
15. Mgr M. Ryczyński, CERN, Genewa, Szwajcaria
październik

ADRESY ELEKTRONICZNE

W domenie @pu.kielce.pl: imie.nazwisko@pu.kielce.pl albo skrót:

Banaś Dariusz	badan
Bojara Artur	bojara
Braziewicz Ewa	ebr
Braziewicz Janusz	braziew
Chojnacki Sławomir	schojn
Dąbrowski Edward	dab
Detka Marek	mdetka
Dworecki Kazimierz	dworecki
Robert Korus	korus
Flin Piotr	flin
Kargol Marian	kargol
Korus Robert	korus
Koszołowicz Tadeusz	tkoszt
Krywult Janusz	krywult
Kubala-Kukuś Aldona	akuku
Kwaśniewicz Edward	edkwa
Majewska Urszula	majewska
Markowski Adam	amar
Pajek Marek	pajek
Sarnot Katarzyna	sarnot
Semaniak Jacek	jacek
Sornat Wiesław	sornat
Suchanek Grażyna	suchaneg
Suchanek Roman	suchanek
Stefanek Grzegorz	stefanek
Włodarczyk Zbigniew	wlod
Wysocka-Kunisz Małgorzata	mkunisz

Ponadto:

Stanisław Mrówczyński	mrow@fuw.edu.pl
Anna Okopińska	okopin@fuw.edu.pl